

QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR!

HƏM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

HAYKA

No 27 (1262)

Cümə, 25 dekabr 2020-ci il

Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Qubadlı və Zəngilan rayonlarında olublar

Dekabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva işğaldan azad edilmiş Qubadlı və Zəngilan rayonlarında olublar.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Ermənistannın qanunsuz məskunlaşma apardığı Qubadlının Xanlıq kəndinə gelib, burada hərbiçilərlə görüşüb.

Əsgərlər qarşısında çıxış edən Prezident İlham Əliyev bildirib ki, döyüş meydanında gücümüzü göstərək erməniləri tarixi erazilərimizdən qovduq və Azərbaycan Bayrağını torpaqlarımızda ucaletdiq.

Azərbaycan əsgərinin öz gücünü bütün dünyaya göstərdiyini deyən Ali Baş Komandan hazırlıda dünyadan aparıcı ölkələrinin ali hərbi məktəblərində ordumuzun döyüş taktikasını öyrənildiyini söyləyib.

Sonra əsgərlərlə şəkil çəkdirən Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Qubadlı şəhərinə yola düşüb.

Olkə başçısı Qubadlıda Azərbaycan Bayrağını ucaletdi.

Burada çıxış edən dövlət başçısı Qubadlının işğaldan azad edilməsinin tarixi hadisə olduğunu vurğulayıb: "Oktjabrın 25-də Qubadlı şəhərinin azad edilməsi bizim qələbəmizi yaxınlaşdırıldı. Qubadlıni azad etmək üçün, ilk növbədə, biz bu yüksəklikləri götürmeli idik. Qubadlı əməliyyatı xüsusi peşəkarlıq və fə-

dakarlıq tələb edirdi. Azərbaycan Ordusu da bu peşəkarlığı, fədakarlığı göstərib. İlk növbədə, şəhərə həkim olan yüksəkliklər götürüldü, etrafda yerləşən kəndlər və strateji yüksəkliklər ələ keçirildi. Ondan sonra Azərbaycan Silahlı Qüvvələri şəhəre girib, buranı da düşməndən təmizləyiblər".

Qubadlı rayonunun və Qubadlı şəhərinin azad edilməsinin ordumuza böyük strateji üstünlük verdiyini deyən Ali Baş Komandan bildirib ki, Vətən müharibəsi ərzində hər gün döyüş əməliyyatı planları özü tərəfindən təsdiq edilib.

"Qubadlıdan sonra növbəti istiqamət Laçın rayonu idi. Qubadlıdan Laçın rayonunun cənub hissəsinə gəden yol daim atəş altında idi. Çünkü Laçın rayonuna gədən yol düz Ermənistən dövlət sərhədinin yanına keçir, orada məsafə bəlkə də 10-20 metrdir və Ermənistən daim o tərəfdən atəş açırdı. Ona görə bizim hərbi birləşmələrimiz digər müxtəlif yollarla, ciyirlərlə dağları aşaraq Laçın rayonunun strateji yüksəkliklərində yerləşmişdir. Beləliklə, Laçın rayonunun cənub hissəsində yerləşən Güliberd kəndi, Səfiyan kəndi, Türkler kəndi azad edilib və eyni zamanda, strateji yüksəkliklər ələ keçiriləndən sonra bu, bize imkan verdi ki, Laçın dəhlizli artıq atəş altına düşsün. Düşmən hesab edirdi ki, biz Laçın rayonunun cənub hissəsini götürəndən sonra bu tərəfdən Şuşaya gedəcəyik. Biz Şuşaya başqa

yolla getdik, onların gözləmədiyi yoldan keçdiq. Bu güne qədər de onlar inana bilmirlər ki, bizim qəhrəman əsgər və zabitlərimiz o dağlarından, dərələrdən, meşələrdən necə keçərək Şuşaya yaxınlaşıb və Şuşanı işğaldan azad ediblər. Onlar bizi buradan gözləyirdilər, eyni zamanda, Xocavənd rayonunun Qırmızıbazar qəsəbəsi istiqamətində gözləyirdilər. Biz isə Şuşaya başqa yolla getdik. Şuşaya yaxınlaşaraq bir neçə kəndi azad etdik, o cümlədən Şıgnaq, Çanaxçı və Daşaltı kəndini azad etdik. Qubadlı əməliyyatının çox böyük əhəmiyyəti var idi. Çünkü Qubadlıdan sonra biz Şuşa şəhərini işğaldan azad etdik. Oktjabrın 25-də Qubadlı azad olundu və noyabrın 8-də Şuşa şəhəri azad edildi. Beləliklə, düşmən təslim olmağa məcbur oldu", - deyə Prezident İlham Əliyev diqqətə çatdırıb.

Dekabrın 10-da Zəfər parادının keçirildiyini və düşmənən məhv edilmiş və qənimet götürülmüş texnikasının, elecə də ordumuzun potensialının nümayiş etdirildiyini söyləyən olkə başçısı hərbi qüdrətimiz bundan sonra da gücləndiriləcəyini deyib.

Ali Baş Komandan qeyd edib ki, nümayiş etdiridiyimiz birlik, əzmkarlıq, qəhrəmanlıq nəticəsində demir yumruqla düşmənin başını əzib öz doğma torpaqlarımızı azad etmişik.

Sonra dövlətimizin başçısı və birinci xanım işğaldan azad olmuş Zəngilan rayonuna yola düşüb.

Prezident İlham Əliyev Zəngilanın Azərbaycan Bayrağını ucaletdi.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Zəngilanın mənfur düşmən tərəfindən dağıdılan məscidi ziyarət ediblər.

Məscidin qarşısında çıxış edən Prezident İlham Əliyev bildirib: "Bizim bütün dini abidələrimiz düşmən tərəfindən dağıdılib. Dünya 30 il ərzində buna səssiz qalıb. Biz bu məsələni defələrlə qaldırımadıq, beynəlxalq kürsülərdən qaldırımadıq, tariixi dini abidələrimiz dağıdılib, tehqir edilib. Biz 30 il ərzində dəfələrlə UNESCO-ya müraciət etmişik, defələrlə bildirmişik ki, bizim məscidlərimiz, tarixi abidələrimiz dağıdılib, erməniləşdirilir, bir dəfə missiya göndərildimi? Ele mühərribə qurtaran kimə başlayıblar ki, erməni xalqının abidələri gərək qorunusun. Bütün abidələri qoruyurq, bütün xalqların abidələrini qoruyurq və dünya bunu bilir. Amma baxın, görün, məscid olub bura, UNESCO, buraya gel, gel gör. Avropa Şurası səssiz qalma, gel gör buranı! Bu ikili standartlar nə qədər davam edəcək?".

Cəbrayıldan başlayaraq Qubadlıya, Zəngilanın qədər azad edilmiş torpaqları ziyarət etdiyini deyən olkə başçısı bütün binaların söküldüyünü, dağıdıldılığını, kəndlərimizin adalarının dəyişdirildiyini söyləyib, Ermənistən buna görə cavab verecəyini bildirib.

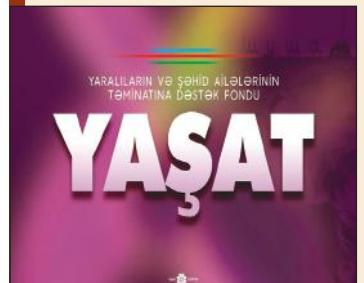
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev AMEA Rəyasət Heyətinin təbrik məktubu

səh. 2 ➔

Şanlı keçmişə olan qocaman elm müəssisəsinin ənənələrini layiqincə qorumaq lazımdır

səh. 2 ➔

Akademianın elmi müəssisə və təşkilatları "YAŞAT" Fonduna ianə köçürməkdə davam edir

səh. 4 ➔

Qarabağda seismoloji tədqiqatlarının yeni istiqamətləri

səh. 6 ➔

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevə *AMEA Rəyasət Heyətinin təbrik məktubu*

Möhtərəm cənab Prezident!

Sizi doğum gününüz münasibətində ürkədən təbrik edir, ən səmimi arzularımızı çatdırır, cansağlığı, şəxsi həyatınızda və dövlətçilik fəaliyyətinizdə bundan sonra da böyük uğurlar diləyişir. Hesab edirik ki, bu il 44 ərzində 30 ildən artıq işgal altında qalan Qarabağ torpaqlarını erməni işgalçılardan azad etməklə doğum gününüzə ən böyük hədiyyəni ele Siz özünün etmisiniz. Sizin qətiyyətiniz nəticəsində Azərbaycan ordusunun qazandığı parlaq tarixi zəfər regiondakı geosiyasi mənzərəni dəyişmiş, yeni reallıqlar yaratmış, ölkəmiz qarşısında yeni inkişaf üfüqləri açılmışdır. Heç şübhəsiz ki, bu yeni

mərhələdə Azərbaycan yeni məqsədlər, vəzifələr və çağırışlarla gələcək dövlətçilik təcrübəsi, əzmkarlılıq, principiallılıq, idarəciliq bacarığı hesabına bütün bunların öhdə-

sindən qısa zamanda və uğurla gələcəyinizdə şübhəmiz yoxdur. Xalqımız əmindir ki, növbəti illərdə Siz erməni vandalları tərefindən xarabaliğa çevrilmiş Qarabağı Azərbaycanın digər bölgələri kimi abad və çiçəklənən bir diyalogda quruculuq işləri bize bələ deməyə əsas verir.

2003-2020-ci illər ərzində Azərbaycan Prezidenti vəzifəsində uzaqqorən və müdrik fəaliyyətiniz ölkəmizin beynəlxalq aləmdə sözü keçən, mövqeyi nəzərə alınan güclü bir dövlət kimi tanınmasına gətirib çıxarmışdır. Siz özünüz isə nüfuzlu, dəst-xəttilə seçilən, mahir siyasetçi, görkəmli dövlət xadimi kimi tanınır və

qəbul edilirsiniz. Sizin Prezidentliyiniz dövründə ölkəmizin qazandığı tarixi uğurlar haqlı olaraq hər bir azərbaycanlı üçün fəxr qaynağıdır.

Heç şübhəsiz ki, xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyevin görmək istədiyi qüdrətli, müsər və mütərəqqi Azərbaycan dövlətinin qurulması prosesi Sizin müdrik rəhbərliyiniz altında mütləq öz möntiqi yekununa çatacaqdır.

Qoy tale daim üzünüze gül-sün, uğur hər zaman sizi müşayiət etsin!

Dərin hörmətlə və ən xoş arzularla,

AMEA Rəyasət Heyətinin üzvləri

Şanlı keçmişə olan qocaman elm müəssisəsinin ənənələrini layiqincə qorumaq lazımdır

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyev Rəyasət Heyətinin 11 dekabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə AMEA-nın Torpaqşunaslıq və Aqrokimya İnstitutuna yeni təyin edilən direktor vəzifəsini icra edən, akademik Qərib Məmmədovu kollektivə təqdim edib.

Akademiya rəhbəri institutun apardığı tədqiqatların ölkənin elmi nəticələri sırasında əhəmiyyətli rola malik olduğunu vurğulayaraq elmi müəssisənin fəaliyyətini və elmi əməkdaşlığını genişləndirmək, elmi nəticələrin sayını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq, kadr potensialını yükseltmək məqsədile Akademiyanın institut qarşısında qoyduğu tələbləri diqqətə çatdırıb. Akademik Ramiz Mehdiyev qeyd edib ki, cənab Prezident İlham Əliyevin tapşırıqlarına əsasən institut aparıcı müəssisəyə çevrilənlə, dövrün tələblərinə uyğun olaraq öz prioritet istiqamətlərini müəyyən-leşdirməlidir. Yeni rəhbərə öz

vəzifəsində uğurlar arzulayan Akademiya prezidenti institutla bağlı öz məsləhət və tövsiyələrini verib.

Təqdimetmə mərasimində institutun elmi işlər üzrə direktor müavini Qoşqar Məmmədov, Torpaq coğrafi informasiya sistemləri laboratoriyasının rəhbəri, AMEA-nın müxbir üzvü Amin İsmayılov, Torpaq örtüyünün strukturası laboratoriyasının rəhbəri Vilayət Həsənov, institutun Həmkarlar Təşkilatının sədri Məmməd Məmmədov və digərləri çıxış edərək yeni rəhbərliyin təyin edilməsini instituta göstərilən diqqət və qayğıının bir nümunəsi kimi

qiymətləndirərək atılan bu addıma görə Akademiya rəhbərliyinə öz minnətdarlığını bildiriblər. Uzun illər bu müəssisədə çalışan, ömrünü torpaqşunaslığa həsr edən alımların nitqlərindən də dirlənildiyi kimi evvəlki rəhbərin vəzifəsini icra etdiyi müddətdə yol verdiyi nöqsanlar, ciddi hüquq pozuntuları, ümumi alım adına xələf getirən davranışlar, rəhbərlik olaraq qeyri-obyektiv yanaşma və müəssisəsine göstərdiyi qayğısızlıq institutun hesabat göstəricilərinə də öz mənfi təsirini göstərib.

Yeni təyin olunmuş direktor Qərib Məmmədov da öz növbə-

sində akademik Ramiz Mehdiyevə bu etimadına görə təşəkkürünü bildirib, qarşıya qoyulan bütün vəzifələri layiqincə yerinə yetirəcəyini və Torpaqşunaslıq və Aqrokimya İnstitutun əməkdaşları ilə bu sahədə uzun illərdir six çalışdığı nəzərə çatdırıb.

Sonda Qarabağın işğaldan azad olunmuş ərazilərində aparılan yenidənqurma işlərinə də toxunulub.

Qarabağın bərpasında, onun təsərrüfat həyatının dırçəldilməsində üzərlərinə böyük vəzifələr düşən torpaqşunaslıq alımlarımıza uğurlar arzulayıraq.

**Professor Çunli Bai
akademik
Ramiz Mehdiyevə
məktub ünvanlayıb**

Çin Elmlər Akademiyasının (ÇEA) səlahiyətləri başa çatan prezidenti, ÇEA-nın Akademik Bölmələrinin Rəyasət Heyətinin fəxri prezidenti, professor Çunli Bai AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyevə məktub ünvanlayıb.

Ç.Bai məktubunda iki qurum arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafı istiqamətində Azərbaycan alımlarının səylərini yüksək qiymətləndirdiyini bildirib. O, mövcud və gələcək əməkdaşlıq imkanlarının iki ölkə arasında elm və texnologiya əlaqələrinin inkişafına töhfə verəcəyini söyləyib.

Professor Çunli Bainin məktubunun mətnini təqdim edirik:

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti

Professor Ramiz Ənvər oğlu Mehdiyev
Hörmətli prof. Mehdiyev,

Size Çin Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, icraçı vitse-prezidenti və prezidenti kimi 25 illik fəaliyyətimi başa vurdumu bildirmək üçün yazıram. Ötən dövr ərzində Çin Elmlər Akademiyası ilə əməkdaşlıq əlaqələrini inkişaf etdirmək üçün Sizin və təşkilatınızın göstərdiyi səyləri və destəyi yüksək qiymətləndirirəm. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə əməkdaşlıqdan böyük zövq aldım.

Siza, həmçinin xələfim prof. Jiangou Hounu təqdim etmə istəyirəm. Fiziki kimya və nanomaterial üzrə tanınmış ekspert olan prof. Hou Çin Elmlər Akademiyasına prezidentlikdən önce vitse-prezident vəzifəsində çalışmışdır. Onun rəhbərliyi altında Çin Elmlər Akademiyası ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası arasında əlaqələrin daha da inkişaf edəcəyinə tam əminəm.

Çin Elmlər Akademiyasının prezidenti vəzifəsi tərk etdikdən sonra Beynəlxalq Elm Təşkilatları Alyansının prezidenti və Milli Xalq Kongresinin Daimi Komitəsinin üzvü kimi fealiyyətimi davam etdirəcəm. Gələcəkdə, həmçinin elmi-tədqiqat işlərimə dərəcədə vaxt sərf edəcəm. Çində və ölkə xaricində elmi ictimaiyyətə birlikdə çalışmağa davam etməkdən məmənnünlüğümü bildirirəm.

Əminəm ki, Çin Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası üçün qarşılıqlı faydalı sahələrdə mövcud və gələcək əməkdaşlıq imkanları Çin-Azərbaycan elm və texnologiya əlaqələrinin inkişafına töhfə verməyə davam edəcək.

Hörmətlə,

Prof. Çunli Bai
Çin Elmlər Akademiyasının keçmiş
prezidenti, Çin Elmlər Akademiyası
Akademik Bölmələrinin
Rəyasət Heyətinin fəxri prezidenti

Humanitar Elmlər Bölməsinin onlayn hesabatı keçirilib

AMEA-nın Humanitar və İctimai Elmlər Bölməsinin Elmi şurasının humanitar yönlü elmi tədqiqat müəssisələrin 2020-ci ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinin yekunlarına dair onlayn hesabat icası keçirilib.

Iclası AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, Elmi şurasının sədri, akademik İsa Həbibbəyli açaraq 2020-ci ilin Azerbaijan Respublikası üçün olduqca uğurlu hadisələrə zəngin olduğunu qeyd edib, xalqımızı və iclas iştirakçılarını Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında haqq savaşında qazandığımız qələbə - Zəfer bayramı münasibətə bir daha tebrik edib. Bildirib ki, pandemiya dövrünün yaradığı çətinliklərə baxmayaraq, cari il humanitar və ictimai elm sahələri üçün də faydalı işlər, mühüm elmi nailiyetlər yadda qalacaq. O, Humanitar Elmlər Bölməsinin elmi tədqiqat müəssisələrinin 2020-ci ildəki ümumi statistik məlumatlarını diqqətə çatdırıb, 39 problem, 98 mövzu, 492 işin 352 mərhelesi üzrində elmi tədqiqat aparıldığını, dövr ərzində 32 mövzu, 239 iş və 352 mərhələnin tamamlanlığını deyib. İl ərzində bölmə emekdaşları tərefindən 188 kitab (12-si xaricdə), 44 monoqrafiya (10-u xaricdə), 1995 məqalə (307-si xaricdə) və 247 tezisin (51-i xaricdə), impakt faktorlu jurnalarda 42 məqalənin çap olunduğunu diqqətə çatdırıb və bu göstəricilərin keçən ilə müqayisədə irəliye doğru addım olduğunu bildirib.

Müzakirələrdə çıxış edən Milli Azerbaijan Ədəbiyyatı Muzeyinin direktoru, akademik Rafael Hüseyinov 2020-ci ildə müzeyin 80 illik yubileyi münasibətə keçirilen konfranslardan, sərgilərdən danışüb, "Söz məbədi" adlı ikihişəli sənədlə film çəkildiyini və s. bildirib.

Sonra Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, akademik Möhsün

Nəğısöyü 2020-ci ilde 7 dildə Milli transliterasiya standartlarının, AR coğrafi adlarının Azərbaycan əlifbasından rus və ingilis əlifbalarına transliterasiya qaydalarının, Azərbaycan dilinin orfoepiya normalarının hazırlanlığını, Azərbaycan dilinin yeni Orfoepiya lüğətinin nəşrə təqdim edildiyini və s. qeyd edib.

Iclasda Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar Institutunun ilin yekunlarına dair hesabatı akademik Teymur Kərimlinin təqdimatında dinlənilib. O, 2020-ci ildə institutun 70 illik yubileyi münasibətə görülen işlərdən danışüb, Xurşidbanu Natəvanın "Gül dəftəri" albomunun UNESCO-nun "Dünya yaddaşı" Beynəlxalq Qeydiyyat siyahısına daxil edilmesi üçün atılan addimlardan söz açıb. AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyevin baş redaktorluğu ilə hazırlanmış "Nadir şah Əfsərin Azərbaycanın xristian əhalisi ilə münasibətlərinə dair farsdilli sənədlər" adlı kitab institutun illik uğurlu nəticəsi kimi diqqətə çatdırılıb.

Daha sonra Folklor Institutunun direktoru, akademik Muxtar İmanov "Qarabağ: folklor da bir tarixdir. Qarabağın folklor örnəkləri" adlı 10 cildliyin nəşr edilməsi, "Qarabağ folkloru: problemlər, perspektivlər" adlı iki respublika konfransının keçirilməsi haqqında məlumat verib, nezərdə tutulan elmi-tədqiqat programlarının icrasına dair aparılan hazırlıq işlərinə dənisiib.

Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegün Salamzadə İnstiutda AR Prezidentinin Sərencamları ilə təsdiq olunmuş "Daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası, qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və inkişafına dair 2014-2020-ci illərə dair" və "Azərbaycanca xalça sənətinin qorunmasına və inkişaf etdirilməsinə dair 2018-2022-ci illərə dair" Dövlət proqramlarının icrası ilə bağlı görülen işlərdən bəhs edib.

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun illik hesabatını təqdim eden filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, institutun elmi katibi Mehman Həsənov bildirib ki, öten il ölkə Prezidentinin Sərencamlarının icrası ilə əlaqədar "Sənətkarın bəddi pasportu" seriyasından "Məhəmməd Hadi: həyati və yaradıcılığı", "Əbdürəhəmən bəy Haqverdiyev: həyati və yaradıcılığı", "Neriman Nərimanov: həyati, mühüriti və ədəbi-bəddi yaradıcılığı", "Həsən Seyidbəyli: həyati və yaradıcılığı" monoqrafiyaları, Milli metbuatın 145 illiyi münasibətə "Molla Nəsrəddin" jurnalının sonuncu, X cildi çap edilib. "Əlişir Nəvai ədəbi və elmi ərsin öyrənilməsi" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilib, institutda Əlişir Nəvai Ədəbiyyatlaşdırılmış Mərkəzinin açılışı olub. Ədəbiyyat İnstitutu cari ilde Avropa Komissiyasının "HORIZON-2020" beynəlxalq grant müsabiqəsinə qarşı qalıb olub. Fərqəna Dövlət

Universiteti və Özbekistan Respublikasının Ali və Orta İxtisas Təhsil Nazirliyinin Gülistan Dövlət Universiteti ilə əməkdaşlıq müqaviləsi imzalanıb. "Kitabi-Dədə Qorqud: yazılı epos və ya epopeya" (İ.Həbibbəyli), "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. 10 cild, II cild (İ.Həmidov və kollektiv), "Məhəmməd Hadi. Əsərləri. I və II cildlər" (İ.Qəribov və kollektiv), "Ədəbi proses - 2019" yaradıcılıq müşavirəsinin materialları ("V.Yusifli və kollektiv") ilin mühüm nəticələri olduğunu bildirib.

Hüsen Cavidin Ev Muzeyinin hesabatını filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əzizəgəzə Nəcəfov təqdim edib. O, pandemiya dövrünün yaratdığı çətinliklərə baxmayaraq, muzeyin əməkdaşları tərefindən Hüseyn Cavid və ümumiyətə, cavıdler ərsin tədqiqi və təbliği istiqamətində onlayn tədbirlərin keçirildiyini, "Hüseyn Cavid poeziyasından incilər" ənənəvi qiraət müsabiqəsinin distant yolla təqəlli edildiyini qeyd edib. "Cavidşünaslıq" araşdırımlar toplusunun XXI-XXX cildlərinin nəşri ilin uğurlu nəticəsi elan edilib.

Humanitar Elmlər Bölməsinin elmi tədqiqat müəssisələrinin hesabatları ilə bağlı müzakirələr aparılıb, elmi müəssisələrə müvafiq tapşırıqlar verilib. "Türkologiya" jurnalının təsis edilməsinin 50 illiyi ilə bağlı məsələsinin AMEA Rəyasət Heyətinin müzakirəsinə təqdim olunması qərara alınıb.

Nesreddin Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının (ŞAR) elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinə dair hesabatı müəssisənin direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Nərimən Cəlilov təqdim edib. O bildirib ki, rəhbərlik etdiyi müəssisədə 14 mövzu üzrə aparılan tədqiqatlar yekunlaşdırılıb. 2020-ci ildə astronavt alimlərimizin "Web of Science" və "Scopus" beynəlxalq elmi bazasında indeksləşən jurnalarda 14 məqaləsi işqi üzü görüb. Eyni zamanda ŞAR-in əməkdaşlarının məqələlərinə 150-dən çox istinad olunub.

Nərimən Cəlilov beynəlxalq əməkdaşlıq istiqamətində Avropa Birliyinin "HORIZON-2020" məqa-grantı çərçivəsində, eləcə də GAIA missiyasının OPTIKON tədqiqat qrupu ilə GRANDMA beynəlxalq layihəsi əsasında görülən işlərdən danışub.

Ümumi yiğincəğin onlayn iclasında COVID-19 pandemiyası ilə mübarizə istiqamətində aparılan işlər, Vətən müharibəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə dəstək, eləcə də Azərbaycan həqiqətlərinin dünəm elmi ictmayıyyətine qatdırılması məqsədi ilə görülən işlər bir daqiqətə qatdırılıb, Qarabağda və ətraf ərazilərdə berpa işlərinin görülməsi ilə bağlı qarşıda duran prioritet vəzifələr səsləndirilib.

Onlayn iclasda çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik Rasim Əliquliyev ölkəmizin milli təhlükəsizliyinin mühüm komponenti kimi radiasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, bu istiqamətdə problemlərin aşdırılması, eləcə də astrofiziki tədqiqatlarda sünə intellekt texnologiyalarından istifadə olunması ilə bağlı bir sıra təklifləri ireli sürüb.

Sonda FRTEB-in Ümumi yiğincəgi Fizika, Radiasiya Problemləri institutlarının və Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının 2020-ci ildə aparılmış elmi tədqiqat işlərinin yekunlarına dair hesabatların qəbul olunub AMEA-nın Rəyasət Heyətinə təqdim edilməsinin lehine yekdilliklə səs verib.

Kamran Əliyev

Azərbaycan elmi ictimaiyyətinə ağır itki üz vermişdir. 2020-ci il dekabr ayının 23-də tanınmış ədəbiyyatşunas və folklorşunas alim, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Kamran Əliyev oğlu Əliyev ömrünün 67-ci baharında dünyasını dəyişmişdir.

Kamran Əliyev 1953-cü il martın 5-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonunun Diyadin kəndində anadan olmuşdur. 1969-cu ildə Şərur rayonunun Tumaslı kənd orta məktəbinde təhsilini başa vuraraq, həmin il Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) Filologiya fakültəsinə daxil olmuşdur. 1974-cü ildə universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirən Kamran Əliyev 1974-1976-ci illərdə Şərur rayonunun Xanlıqlar kənd orta məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi çalışmışdır. 1976-1979-cu illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının aspiranturasında təhsilini davam etdirmişdir. 1980-ci ildə "XX əsr Azərbaycan romantiklərinin ədəbi-nəzəri görüşləri (1905-1917-ci illər)" mövzusunda naməzədlik, 1990-ci ildə "XX əsr Azərbaycan romantizminin obrazları sistemi" mövzusunda doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmiş, 2010-cu ildə professor elmi adını almışdır. 2017-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü seçilmişdir.

Görkəmlı alim 1979-1992-ci illərdə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda kiçik elmi işçi, baş elmi işçi və aparıcı elmi işçi vəzifələrində çalışmışdır. 1993-cü ildə Naxçıvan Universitetində müəllim, 1994-2001-ci illərdə həmin universitetdə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı kafedrasının müdürü, eləcə də tədris işləri üzrə prorektor vəzifələrində çalışmışdır. 2002-ci ildən AMEA-nın Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, 2012-ci ildən ömrünün sonuna dərhal Folklor və yazılı ədəbiyyat şöbəsinin müdürü vəzifəsində çalışmışdır.

Azərbaycan ədəbiyyatının, xüsusən də folklorşunaslığın en mühüm problemlərinin öyrənilməsində müstəsnə xidmətləri olan alim 25 kitab və 10 monoqrafiyanın, 300-dən çox elmi məqalənin müəllifidir. Onun "XX əsr Azərbaycan romantiklərinin ədəbi-nəzəri görüşləri", "Sədərək döyüşləri", "Hüseyn Cavidin şəxsiyyəti və poetikası", "Mirzə Fətəliyən Hüseyn Cavid qədər", "Cavid möcüzəsi", "Azərbaycan romantizminin poetikası", "Azərbaycan romantizminin nəzəriyyəsi", "Hüseyn Cavid həyati və yaradıcılığı", "Abbas Zamanov olmasası", "Eposun poetikası: "Dədə Qorqud" və "Koroğlu", "Təqnidin poetikası", "Dədə Qorqud" tarixinə bir baxış", "Dədəbiyyatşunaslıq və ədəbiyyatşunaslar", "Çağdaş folklorşunaslığın problemləri", "Açıq kitab - "Dədə Qorqud" əsərləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. "Açıq kitab - Dədə Qorqud" monoqrafiyası Türkiyədə və İranda türk və fars dillerində çap olunmuşdur. 2018-2019-cu illərdə seçilmiş əsərlərinin 10 cildliyi nəşr edilmişdir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Kamran Əliyev 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüş, Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Redaksiyasının heyətinin və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü seçilmiştir.

Sərəflə və məhsuldalar bir ömür yaşaşmış Kamran Əliyevin əziz xatirəsi onu tənyanıların qəlbində ədəbi yaşayacaqdır.

Allah rəhmət eləsin!

Prezident İlham Əliyev - Azərbaycan xalqının arzularını reallaşdırın lider

Azərbaycan adlı gəmini uğurla irəli aparan kapitan - Prezident İlham Əliyev

Azərbaycan bugünkü inkişafı ilə, siyasi, iqtisadi, hərbi, mədəni və s. istiqamətlər üzrə əldə etdiyi nəticələrə görə bölgədə və dünyada söz sahibi olan bir ölkəyə çevrilir, öncül siyahılarda yer alır. Bu nəticənin əldə olunmasında ölkəyə rəhbərlik edən dahi siyasetçinin, Ümummilli Lider Heydər Əliyev yolunun layiqli davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin gərgin əməyi, yorulmadan çalışması, uzaqqorən xarici və daxili siyaseti dayanır.

Azərbaycan adlı gəminin kapitanı olan İlham Əliyev bu gəmini nəhəng dalğalardan, sualtı qayalardan ustalıqla keçirərək daim irəli aparrı. Bir neçə idir sosial, siyasi, iqtisadi, hərbi və s. sahələrdə radikal islahatlar vasitəsilə çox böyük dəyişikliklər həyata keçirir Prezident İlham Əliyev ölkəmizi beynəlxalq reytinq cədvəllerində ön cərgelərə qaldırıb. Həyata keçirdiyi islahatlar cəmiyyətdə çox ciddi nəticələr doğurduğu üçün xalqın dəstəyini birmənali şəkildə əldə edə bilib. Xalqına söykənərək, ona güvənərək ən çətin və həlli müşkül görünən problemləri qətiyyətə, səbələ, müdrik qərarları ile bir-dəfəlikə həll edir. Müasir Azərbaycanın gündemi və durumu stabil, sabit, yeni-yeni nailiyyətlər əldə edən, sürtəli inkişafı ile bölgənin liderinə çevrilən bir ölkə olmasına təsdiq edir. Heydər Əliyev məktəbinin layiqli məzunu və davamçısı olan Prezident İlham Əliyev bütün təzyiqlərə, çətinliklərə, problemlərə qətiyyətə sine gələrək dövlət idarəetməsinin ən uğurlu modelərini tətbiq etməkdədir. Nəticədə Azərbaycan borc alan ölkədən borc verən ölkəyə, qonşulardan dəstək uman dövlətdən köməye ehtiyacı olanlara yardım edən dövlətə çevrilib.

Heydər Əliyevin vəsiyyəti həyata keçdi - Qarabağ azad oldu

Prezident İlham Əliyevin özünün də dediyi kimi, o, ata vəsiyyətini, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ən böyük arzusunu - Qarabağın mənfur düşmənlərdən, işgalçı ermənilərdən azad olunmasını gerçekləşdirdi. 30 ilə yaxındır ki, "Qordi dütünü"nə əvvərilmiş Qarabağ problemini dahi siyasetçi İlham Əliyev müdrik və uzaqqorən siyaseti ilə uğurla aparlığı Vətən müharibəsile 44 günə həll etdi. Xalqımızın ən ağır və ən böyük problemi olan Qarabağ münaqişəsi Azərbaycan ordusunun güclü ilə, Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın xeyrinə başa çatdı. Siyasi, tarixi, ideoloji, elmi, içtimai fəaliyyətə meşğul olan hər kəsa yaxşı məlumdur ki, dünyadakı silahlı münaqişələrin həlli prosesinin 50 il, hətta 100 il belə uzanma ehtimalı var. Uzun-uzadı nümunələr götirmədən yaxın və uzaq qonşularımızı - Gürcüstanı, Moldovani, Əfqanistani, Fələstini və s. göstərə bilərik. Nəzərəalsaq ki, Qarabağ problemi böyük dövlətlərin, global güclərin geosiyası maraqlarının toqquşduğu bir məsələyə əvvərmişdi, o zaman onun həllinin ne qədər çətin olduğunu təsəvvür edə bilərik. Məhz geosiyasi prosesləri daqiqliklə təhlil edən Prezi-

dent İlham Əliyevin müdrik qərarlarının nəticəsində Azərbaycan orduyu 44 güne 30 illik problemi həll etdi. "Dəmir yumruq"la düşməni əzib məhv edən Ali Baş Komandan İlham Əliyev yeni reallıqları yaratdı. Bu reallıq isə vaxtile başqalarının diqəsi ilə hərəkət edən Azərbaycanın düşmənə diqə edən, digərləri ilə bərabərhüquqlu münasibətlər quran bir ölkəyə əvvərilməsi idi. Bu reallıq erməni kilsəsinin, erməni diasporunun, radikal ermənilərin 100 illik planlarının, erməniçilik idealogiyasının darmadağın edilməsi idi. Bu reallıq Azərbaycanın savaşaraq öz torpaqlarını azad etmesi idi. Bu reallıq Ümummilli Lider Heydər Əliyevin vəsiyyətinin, Azərbaycan xalqının arzusunun gerçəkləşəsi idi. Bu reallığı yaradan dahi lider, görkəmli dövlət xadimi Prezident İlham Əliyev tarixdə öz adını və izini qoymuş.

İlham Əliyev siyasetinin nəticəsi - Azərbaycanda xalq-dövlət birliyi, Ermənistanda xaos

"Əger Azərbaycan müharibəyə başlasa, bu dəfə tanklarımız Bakıya qədər gedib çıxacaq", - deyən Ermənistən xəyalperəst və bacarıqsız liderləri "Dəmir yumruq"un zərəsindən hələ də özlərinə gələ bilərlər. Populist baş nazir Nikol Paşinyan və radikal ermənilərlər aldıqları zərəbdən nəinki özlərinə gələ bilərlər, hətta öten hər gündə daha ağır duruma düşməkdərlər. 44 günlük müharibədən sonra Ermənistən cəmiyyəti əmidsiz, çıxmaz, ağır, parçalanmış, vətəndaş qarşısından yaşandığı bir ölkəyə əvvərilib. Məhz Prezident İlham Əliyevin siyasetinin nəticəsidir ki, bir zamanlar Şuşada yallı gedib xalqımızı təhqir edənlər indi qorxusundan heç Azərbaycanla sərhədə ya-xınlaşmağa belə cürət etmirlər. İlham Əliyevin siyasetinin nəticəsidir ki, Ermənistəndə 16 siyasi partiya və təşkilat hakimiyətin istefası tələbəsiz aksiyalar keçirir, çox ciddi vətəndaş qarşılarması və xaos yaşanır. Qalib ədasi ilə Azərbaycana qarşı tehdidler səsləndirir Ermənistən vətəndaş müharibəsinin bir addımlığındadır. Kilsə bir söz deyir, hakimiyət başqa söz deyir, müxalifet tamam fərqli mövqedən çıxış edir. Reallıq isə budur: əzilmiş və sindirilmiş Ermənistən ordusu, əsgərini qoypub qəçmiş generallar,

oğullarını tapmaq üçün Prezident İlham Əliyevdən kömək əman erməni əsgər anaları, bölgədə və dünyada nüfuzu yerlə-yeşənən Ermenistan, Rusiyaya yalvarmaqdan alçalmış duruma düşən erməni hərbisiyasi rəhbərliyi, aclar və səfələt içərisində olan, ümidsiz duruma düşmüş bədbəxt erməni xalqı. Azərbaycanda isə 50-dən çox siyasi partiya Prezident İlham Əliyevin siyasetini dəstəklədiyi birmənali şəkildə bayan etdi. Mühərribənin gedişatında QHT-lər, media qurumları nəinki Prezident İlham Əliyevin siyasetini dəstəkləyirdi, hətta onun təbliğü üçün əlindən gelən əsirgəmirdi. Bütün dövlət və içtimai qurumlar, bütün Azərbaycan xalqı birmənali şəkildə Ali Baş Komandana, orduya dəstək oldu. Əsl vətəndaş həmrəyliyi, dünəyaya örnek olə biləcək Xalq-Ordubəyərliyini, mərkəzinə çevirən Prezident İlham Əliyev ölkəməndəki tolerantlığı, multikulturalizmi, dialoq mühitini, bəşəri və milli dəyərlərə verilən ən yüksək dinc və birgəyاشayışın nümunəvi formalarını bütün dünyaya çatdırmaqdadır.

İlham Əliyev - qurucu lider, uğur simvolu

Bu gün Azərbaycanda bütün sahələrdə quruculuq, inkişaf, islahat, yüksələşmiş müşahidə olunmaqdadır. Xalqımızın ən mühüm problemi - Qarabağ münaqişəsi tarixin arxivine qoşusından sonra Azərbaycan da-ha da şüretli inkişaf yoluna qədəm qoypub. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğaldan azad olmuş ərazilərimizdə sürətli yenidənqurma və bərpa işləri həyata keçirilməkdədir. 30 il ərzində xarabaza qəvrilimiş torpaqlarımızda 30 günün içərisində canlanma müşahidə olunmaqdadır. Bu gedisat yaxın 3-5 il ərzində həmin yerlərin cənnətə əvviləməsile nəticələnəcək. Ölkenin digər bölgələrində də eyni sürətə quruculuq-abadlıq işləri həyata keçirilir. Prezidentin müntəzəm olaraq bölgələrə etdiyi səfərlərdə yeni obyektlər açılır, infrastruktur layihələri icra olunur. Elm və təhsil, sehiyyə, hərbiyyə, mədəniyyət, sosial-iqtisadi məsələlərə, bir sözə bütün sahələrə dövlət başçısının xüsusi diqqəti və qayğısı müşahidə olunur. İşinin çoxluğuna baxmayaraq hər bir sahə ilə, bəzən həmin sahədə söz sahibi olan insanlarla ayrı-ayrılıqda maraqlanır, problemlərin həlli üçün qətiyyətli addımlar atır. Vətəndaş dövləti-ni, onun başçısını daim öz yanında gürür, güvəndə olduğunu hiss edir.

COVID-19 virusunun dünyani silklədiyi bir vaxtda, insanların öz dövlətləri tərefindən tərk edildiyi, dövlətlərin isə ağır duruma düşdüyü məqamda Azərbaycanın lideri İlham Əliyev öz vətəndaşına da, digər dövlətlərə də dəstək olur, pandemiya bələsini ağrısız keçirmək üçün əlindən gelən edir. Beləliklə də, gördüyü işlərlə, yorulmadan və davamlı şəkildə çalışması ilə, müdrik qərarlarıyla İlham Əliyev xalqımızın ümidi yerinə, uğur simvoluna, qurucu liderinə əvvərilib.

İlham Əliyev - beynəlxalq miqyasda tanınmış siyasetçi

İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olaraq yalnız ölkədaxili məsələləri həll etməkə qalmır, eyni zamanda beynəlxalq aləmdə də fəal siyaset aparır, dövlətlərə münasibətlərin, beynəlxalq təşkilatın fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin aktiv təşəbbüskarı kimi çıxış edir. BMT çərçivəsində qlobal sülhə və təhlükəsizliyə dəstək verilməsi fəaliyyətində, beynəlxalq aləmdə ikinci ən böyük təşkilat kimi tanınan Qoşulmama Hərəkatının sədrini kimi narahat dünyamızın problemlərinin həllində, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı vasitəsilə İslam ölkələrinin integrasiyasında, Türkidilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının çalışmalarında, MDB ölkələrinin münasibətlərinin sıxlığındırmasında Prezident İlham Əliyev aktivliyinin, sanballı təkliflərinin, ciddi addımlarının şahidi olur. Azərbaycanı beynəlxalq konfransların, simpoziumların, yarışların, qlobal fəaliyyətlərin mərkəzinə çevirən Prezident İlham Əliyev ölkəməndəki toleransi, multikulturalizmi, dialoq mühitini, bəşəri və milli dəyərlərə verilən ən yüksək dinc və birgəyashayışın nümunəvi formalarını bütün dünyaya çatdırmaqdadır.

Sadəliyi ilə insanların rəğbətini qazanan lider

Növbəti doğum gününü hər zaman olduğu kimi, bu dəfə də sadə bir şəkildə qarşılıyan Azərbaycan Prezidenti qlobal fəaliyyətlərə, əldə etdiyi uğurlara, xalqımızın qəlbində özüne möhkəm yer etməsinə baxmayaraq, sadəliyi, təvazökarlığı ilə də insanların rəğbətini qazanır. Dövlət başçısı ailə üzvlərlə birlikdə tort keşərək, sadə şamlarla bəzənmiş şəkildə doğum gününü qeyd etməkə memurlarla, iş adamlarına, milyonlara azerbaycanlı nümunə olur. Cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan! Biz də siz Növbəti doğum günü münasibətlə tebrik edir, fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayı, can sağlığı dileyirik. İnanıraq ki, bir zamanlar Qarabağın azad oluna-cağı ilə bağlı səylədiyiniz həyata keçirdiiniz kimi, Zəngəzur, Göyçə, İrəvanla bağlı səsləndirdiyiniz möhtəşəm çıxışı da reallaşdıracaqsınız.

**Məmməd ƏLİYEV,
AMEA-nın Mərkəzi Elmi
Kitabxanasının direktoru,
professor**

**Mübariz GÖYÜŞLÜ,
AMEA-nın Mərkəzi Elmi
Kitabxanasının Beynəlxalq
elaqələr şöbəsinin müdürü**

AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatları "YAŞAT" Fonduna ianə köçürməkdə davam edir

Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövüyünün müdafiəsi zamanı yaralananlar ve şəhid olanların ailələrinin təminatına dəstək məqsədilə yaradılan "YAŞAT" Fonduna AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatları tərefindən ianələrin köçürülməsi prosesi davam etməkdədir.

Akademianın təşkilatları tərefindən "YAŞAT" Fonduna edilən növbəti yardımın siyahısı:

Fəlsəfə və Sosio-İstatistik İnstitutu - 4120 manat;

Fizika İnstitutu - 3000 manat;

Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu - 2500 manat;

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi - 2500 manat;

Qafqazşunaslıq İnstitutu - 2100 manat;

A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu - 2000 manat;

Genetik Ehtiyatlar İnstitutu - 1900 manat;

Molekulyar Biologiya və Bioteknologiyalar İnstitutu - 1350 manat.

Qeyd edək ki, "YAŞAT" Fondu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 8 dekabr 2020-ci il tarixli Fərmani əsasında yaradılıb. Fondu yaradılmasında məqsəd şəhid ailələrinin və hərbi əməliyyatlar nəticəsində əlliliyi müyyəyen olunmuş şəxslərin sosial müdafiəsi sahəsində dövlət tərefindən həyata keçirilən tədbirlərə əlavə dəstək verilməsi istiqamətində vətəndaş cəmiyyəti təşəbbüslerinin reallaşdırılması üçün müvafiq platformanın yaradılması, bu sahədə şəffaflığın, hesabatlılığın və ictimai nəzarətin təmin edilməsidir.

Kəlbəcərin dirçəldilməsinə dair təkliflər səsləndirilib

AMEA Coğrafiya İnstitutunun şöbə müdiri, coğrafiya üzrə fəlsəfə doktoru Mirnur İsmayılov AzTV-nin "Əsas məsələ" verilişinin qonağı olub.

Kəlbəcərin dirçəldilməsinə həsr olunmuş verilişdə alim rayonun inkişafı üçün dövlət layihələrinin həyata keçirilməsinin əhəmiyyətindən, yenidənqurma işlərinin ölkəməzə verəcəyi üstünlükərdən, işğal dövründə Azərbaycana dəyən ziyanın həcmindən səhəbət açıb. Kəlbəcərin təbii ehtiyat potensialının təsərrüfatın inkişafına geniş imkanlar yaratıldığından, diqqətə çatdırın alım ərazidə bərpa layihələrinin həyata keçirilməsi üçün ciddi landşaft planlaşdırmasının aparılması, relyefin nəzərə alınmasının vacibliyini qeyd edib.

İşğal dövründə Azərbaycana dəyən ziyanın hesablanmasına gelinçə, coğrafiyaçı mütəxəssis təkcə Kəlbəcərdəki mineral su bulaqlarının istismarının ölkəyə 7.5 milyard həcmində ziyan vurduğunu nəzərə çatdırıb. Qeyd edib ki, ermənilər həmin suları qablaşdıraraq öz adları ilə ixrac ediblər. Alimin sözlərinə görə, bize məxsus qızıl, civə yataqlarından onların əldə etdiyi generallar, isə qat-qat artıq olub.

AMEA YT Parkın rezidenti ordumuza müxtəlif ləvazimatlardan ibarət yardım edib

Məlum olduğu kimi, AMEA-nın prezidenti, akademik Ramiz Mehdiyevin rəhbərliyi ilə akademianın elmi müəssisə və təşkilatları, o cümlədən Yüksək Texnologiyalar Parkı (YT Park) və onun rezidentləri silahlı qüvvələrimizə dəstək məqsədilə könüllü olaraq müxtəlif yardımçılar edirlər.

Bələ ki, akademiya rəhbərliyinin tapşırığı ilə YT Parkın rezidenti Təcrübə-Sənaye Zavodu Azərbaycan xalqına zəfər sevinci yaşıdan, xalqımızın qurur və güvən yeri olan Azərbaycan ordusuna növbəti dəfə yardım edib.

Bu məqsədlə zavodun direktor müavini, kimya üzrə fəlsəfə doktoru Səxavət Rüstəmov və digər məsul şəxslər Tərəfin Suqovuşan kəndində, Horadız qəsəbəsində əsgərlərə

görüşüb, onlara şəxsi gigiyena vəstələri, Naftalan yağı, isti paltar və müxtəlif növ ərzaqlardan ibarət xüsusi yardım paketi təqdim ediblər.

Bu təşəbbüs AMEA-nın Azad Həmkarlar İttifaqı, Yüksək Texnologiyalar Parkı və Təcrübə-Sənaye Zavodunun Həmkarlar Komitəsinin dəstəyi ilə həyata keçirilib.

Təcrübə-Sənaye Zavodunun nümayəndələri Vətən müharibəsində şəhid olmuş polkovnik-leytenant El-

zamin Təhmezovun və könüllü əşər Gər Xuday Yusifzadənin Bərdə rayonunda yerləşən qəbrini, eləcə də Ağdamda Şəhidlər xiyabanını da ziyyərat ediblər. Zavod əməkdaşları, həmçinin E.Təhmezovun ailəsinə baş çəkiblər.

Qeyd edək ki, YT Park və Təcrübə-Sənaye Zavodu tərəfindən indiyədək şəhəri ordumuza ümumi məbləği 45 min manat olan yardım göstərilib.

Dünyaca məşhur İstisu tibbi turizm məkanına çevriləcək

Kəlbəcər Azərbaycanın ən böyük inzibati ərazi vahidi olmaqla yanaşı, həm də gözəl təbiəti, əlverişli relyefi ilə seçilən rayonudur. Rayona məşhurluq qazandıran həm də ərazisində Keşdək, Qarasu, Mozçay, Bağırsaq, Qotursu kimi böyük müalicə - balneoloji təsirə malik mineral su yataqlarının olmasıdır. Onlardan biri də İstisu mineral su bulağıdır.

Elm TV-yə müsahibə verən AMEA-nın Geolojiya və Geofizika İnstitutunun Petrologiya şöbəsinin müdürü, geolojiya elmləri doktoru Musa Məmmədov bildirib ki, dünyaca məşhur kimyaçı alımlar İstisu mineral su bulağının tərkibinin zənginliyinə görə Çexiyanın məşhur Karlovi Vary mineral suyuandan üstün tuturlar. O, institut alımları ilə birgə İstisu bulağından sanatoriyanın dincəlmə mərkəzlərini isitmək üçün layihə üzərində çalışdıqlarını da qeyd edib.

AMEA-nın Coğrafiya İnstitutunun Turizm və rekreasiya şöbəsinin müdürü, coğrafiya üzrə fəlsəfə doktoru Zaur İmrani isə bildirib ki, Kəlbəcər təbieti, gözəlliyi, müalicəvi mineral su bulaqlarının olmasına görə, gələcəkdə turistlərin başlıca seçimi olacaq: "İstisuda ümumilikdə 12 bulaq var. Həmin bulaqların bazasında böyük bir sanatoriya tipli müalicə sağlamış mərkəzinin tikilməsinə ehtiyac var. Gələcəkdə həmin müəssisənin tikilmesi ilə oradakı vətəndaşlarımız işlə təmin olunacaq, eyni zamanda bu, bölgənin iqtisadiyyatına böyük töhfə verəcək. O cümlədən Kəlbəcərin ekoturizm, dağa dırmanma, alpinizm, piyada turizm marşrutları kimi böyük potensialı var".

Azərbaycanlı alımlar İsraildə keçirilən onlayn konfransda iştirak ediblər

AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Biotexnologiya şöbəsinin, İnsan genetikası və Beynəlxalq kompüter genomikası laboratoriya-larının bir qrup əməkdaşı (M. Abbasov, B. Bayramov, Ş. Abdulrahimli, G. İsmayılova, X. Bayramova) "Sklet əzeləsinin riyaziyyatı: Sümük biologiyasının post-genom analizi" adlı onlayn konfransda iştirak ediblər.

Konfrans Avropa Birliyinin COST programı çərçivəsində İsrailin Bar-İlan Universitetinin Tibb fakültəsi tərəfindən təşkil olunub. Tədbirdə sklet əzeləsinin post-genom analizinə həsr edilmiş genomika, tibbi genetika və bioinformatica üzrə İsrail, Hollandiya, Çin, İrlandiya, Danimarka, Almaniya, İsveçrə, ABŞ, Avstraliya, Singapur və İtaliyadan tanınmış alımlar təqdimatlarla çıxış edib və geniş mütakirələr aparılıb.

Qeyd edək ki, Genetik Ehtiyatlar İnstitutu COST programı çərçivəsində 2021-2023-cü illerde Avropanın müxtəlif ölkələrinin, İsrailin və Türkiyənin tanınmış universitetləri və tədqiqat mərkəzləri ilə birlikdə tibbi genetika, genomika və bioinformatica üzrə tədqiqat işi aparacaq və kadr hazırlığını heyata keçirəcək.

Akademik Nailə Vəlixanlı MDB ölkələri, Gürcüstan və Ukraynanın tarixçi alımların müraciət ünvanlayıb

AMEA-nın Milli Azərbaycan Tarixinin direktoru, akademik Nailə Vəlixanlı MDB ölkələri, Gürcüstan və Ukraynanın tarixçi-alımların müraciət ünvanlayıb.

Müraciətdə erməni tarixçilərinin Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının əsasızlığı dəqiqliyə təsdiq olunub, tarixin siyasətləşdirilməsinin, müxtəlif ambisiyalar naminə saxtalaşdırılmasının qəbululmazlığı vurgulanıb. Akademik N. Vəlixanlı Qarabağın xristian abidələrinin guya "təhlükə"ye məruz qaldığı haqqında iddiaların Azərbaycana qarşı qarayaxma kampanyasının tərkib hissəsi olduğunu qeyd edərək, Ermenistanın hərbi təcavüzü nəticəsində dağıdılmış tarixi-mədəni abidələrimiz haqqında ətraflı məlumat verib.

Qeyd edək ki, müraciət MDB ölkələri, Gürcüstan və Ukraynanın tarix institutlarına və tarix profillili müzəylərinə göndərilib.

İqlim dəyişmələri Xəzər hövzəsi ərazilərə təsir edir

Son günlər Rusiyanın Avropa hissəsinin cənubunda kəskin şaxtalar qeydə alınıb və əvvəlcə Azov dənizi, sonra isə Xəzər dənizinin şimalı donmağa başlayıb.

Bununla bağlı Elm TV-yə açıqlama verən AMEA-nın akademik H. Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik Ramiz Məmmədov Xəzər dənizinin şimal hissəsinin, yeni Çeçen adasından Aktau şəhəri boyunca suların hər il noyabr ayında donmağa başladığını bildirib. Donmaların bəzi hallarda gecikdiyini deyən alım bunun ənənəvi hal olduğunu vurgulayıb.

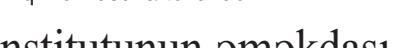
"Bu il böyük buz qalıqlarının eməle gelməsinin səbəbi müasir iqlim dəyişmələridir. İqlim dəyişmələri nəticəsində tez-tez belə şaxtalı halları, yaxud da yayda isti günləri görmək mümkün olacaq. İnsanlar belə ekstremal hallara hazır olmalıdır", - akademik söyləyib.

Akademik Muxtar İmanov "Folklor və yazılı ədəbiyyat" mövzusunda ustad dərsi keçib

AMEA-nın Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar İmanov Bakı Dövlət Universitetinin Qazax filialının Filologiya fakültəsinin müəllim-tələbə heyətinə "Folklor və yazılı ədəbiyyat" mövzusunda onlayn ustad dərsi keçib.

Akademik çıkışında şifahi və yazılı ədəbiyyatda ifa-oxucu kontekstindən, bayatıların yas və toy mərasimində ifa tərzindən, aşiq sənətindən, dastanlardan, struktur bəlli olan və olmayan xalq yaradıcılığından geniş bəhs edib. Subyekt və obyekt, təhkiyə, zaman və məkan məsələsində obraxılıq mövzusuna toxunub.

İqtisadiyyat İnstitutunun əməkdaşı beynəlxalq konfransda iştirak edib

Mahaqçalada Rusiya Elmlər Akademiyasının (REA) Dağıstan Federal Tədqiqatlar Mərkəzinin 75 illiyinə həsr olunmuş "Əmək və sosial münasibətlərin aktual problemləri" adlı beynəlxalq onlayn elmi-praktiki konfrans keçirilib.

Konfrans REA Dağıstan Federal Tədqiqatlar Mərkəzinin Sosial-İqtisadi Tədqiqat İnstiutu tərəfindən təşkil olunub. AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu konfransın təşkilat komitəsinin üzvü, əsas beynəlxalq tərəfdəşlərindən biri, müəssisənin direktoru, professor Nəsim İmanov isə konfransın program komitəsinin beynəlxalq iştirakçılarından.

Onlayn tədbirdə yerli və xarici alımların məruzələri dinlənilib, müzakirələr aparılıb. AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, dosent Samira Abasova konfransda "Dövlət marketingi fəaliyyətinin makroiqtisadi göstəricilərinin tətbiqi: Azərbaycanın timsalında" (digər həmmüelliflərle birgə) adlı məruzə ilə çıxış edib.

Qeyd edək ki, konfransın materialları "Web of Sciences" və "Scopus" indeksli jurnalda nəşr olunacaq.

AMEA-nın gənc alımları hesabat verirlər

AMEA-nın Gənc Alım və Mütəxəssislər Şurasının (GAMŞ) növbəti onlayn iclası keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın Humanitar, Biologiya və Tibb Elmləri, həmçinin Gəncə Bölmesinin Gənc Alım və Mütəxəssislər şuralarının cari ilin yekunlarına həsr olunan hesabatları dinlənilib.

Əvvəlcə Vətən müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükütlə yad olunub.

Iclasi GAMŞ-in sədri, fizika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Fəmin Salmanov açaraq şanlı qələbə münasibətə tədbir iştirakçılarını, eləcə də AMEA-nın gənc alım və mütəxəssislərini təbrik edib. O, hesabat ilinin önemli hissəsinin COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar karantin rejimi təsədüf etməsinə baxmayaraq, ötən müddətdə rəhbərlik etdiyi şuranın elmi-ictimai fəaliyyətində mühüm nailiyətlərinə əldə olunduğunu bildirib. Qeyd edib ki, cari ildə elmlə təhsilin vəhdətinin yaradılması, elmin populyarlığının artırılması, Azərbaycan gəncliyinin potensialının müasir dövrün tələblərinə uyğun inkişaf etdirilməsi, gənc mütəxəssislərin dönya elmine inteqrasiyası istiqamətinə çoxşaxəli işlər görürlər.

F. Salmanov diqqətə çatdırıb ki, 2020-ci ilin 4-6 mart tarixlərində gənc alım və mütəxəssislərin II multidisiplinar beynəlxalq konfransı keçirilib, növbəti dəfə bütün elmi iştirakçılar üzrə yerli gənc alımlarımızın xarici həmkarları ilə bir araya gəlməsine imkan yaradılıb. Həmçinin akademiya gəncləri xarici təcrübə keçməyə cəlb olunub, onlar yerli və beynəlxalq qrant layihələrdə uğurla iştirak edib, xarici həmkarları ilə

birgə tədqiqatlar aparıb, elmi nəticələrini impakt faktorlu jurnallarda dərc etdiriblər.

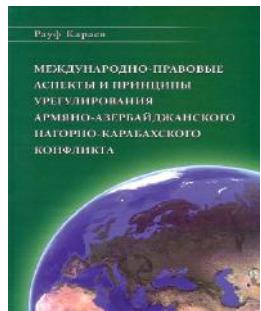
Sonra iclasda GAMŞ-in Humanitar Elmlər Bölməsi üzrə katibi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Eşqanə Babayeva, Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsi üzrə katibi, biologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ulduzə Mehvaliyeva və Gəncə Bölməsi üzrə katibi Elnur Həsənov hesabatlarını təqdim ediblər. Çıxişçılardan ərzində ölkə başçısının sərəncamlarından, AMEA Rəyasət Heyətinin qərarlarından irəli gələn tapşırıqlar, keçirilən konfrans və elmi seminarlar, nəşr olunan kitab və monografiyalar, o cümlədən impakt faktorlu jurnallarda işq üzü görən məqalələr, qrant layihələrdə, beynəlxalq tədbirlərdə iştirak, kadr məsələləri və əldə olunan mühüm elmi nailiyətlər barədə ətraflı məlumat verib, növbəti ildə təmsil etdikləri bölmənin şuralarını tərəfindən görülməsi nəzərdə tutulan işləri sadalayıb, gənclərin üzərindəyi problemlər və çıxış yolları haqqında fikir mübadiləsi aparıblar.

Sonda təqdim olunan hesabatlar GAMŞ-in idarə Heyəti tərəfindən qəbul edilib.

YENİ NƏŞRLƏR

Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin hüquqi aspektlərinə dair kitab

AMEA-nın akademik Z.M.Bünyadov adına Şərqişunaslıq İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Rauf Qarayevin rus dilində "Международно-правовые аспекты и принципы урегулирования армяно-азербайджанского нагорно Карабахского конфликта" ("Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsinin beynəlxalq hüquqi aspektləri və principleyi") kitabı çapdan çıxb.

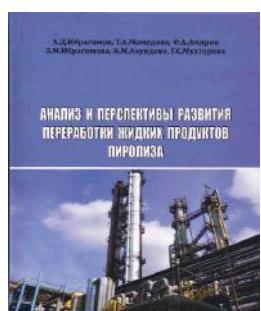

Monografiyada beynəlxalq hüququn əsas principləri olan dövlətlərin ərazi bütövlüyü, sərhədlərin pozulmazlığı və xalqların hüquq bərabərliyi principlərinin anlayışı, əsas formalşma mərhələləri və məzmuunu tədqiq olunur.

Nəşrde əsas yer Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsinin beynəlxalq hüquqi aspektləri və principlərinin tədqiqinə, beynəlxalq cinayətin forması olan beynəlxalq hüquqda təcavüzün, o cümlədən Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdiyi təcavüzün aşasını verilib. Həmçinin vəsaitdə Ermənistanın təcavüzü nəticəsində Azərbaycana vurulmuş zərərin ödenilməsinin beynəlxalq hüquqi aspektləri, Azərbaycanın Ermənistanın təcavüzüne qarşı özünü müdafiə hüquq və Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə aid əsas ve en nüfuzlu beynəlxalq dövlətlərə rəsədlərlə təqdimatlar tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar təhlil olunub.

Kimyaçı alımların yeni monoqrafiyası nəşr olunub

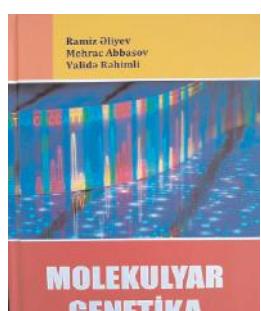
AMEA-nın akademik Y.H.Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Prosesleri İnstitutunun əməkdaşları H.C.Ibrahimov, T.A.Məmmədova, F.Ə.Əmirov, Z.M.Ibrahimova, Z.M.Axundova, G.S.Muxtarova tərəfindən "Piropolizm maye məşşüllaryının analizi və emalınyň inkişafı perspективalary" ("Analiz i perspektivi razvitiye pererabotki jidkix produktov piroliza") adlı monoqrafiya rus dilində çapdan çıxb.

Monografiyada müasir karbohidrogen xammallarının pirolizinin ümumi məsələləri ön plana çəkilib, prosesin termodynamikası və kinetikasının əsasları etrafı işıqlandırılıb, aşağı molekullu olefinlərin, neft-kimya və üzvi sintez üçün digər qiyaməti məhsulların istehsalının inkişafının əsas istiqamətləri və meyilleri özəksini tapıb. Kitabda bu sahədə çalışan alımların prosesin inkişafı və intensivləşdirilməsinin ən perspektivli istiqamətləri, pirolizin maye məhsullarının müasir emal istiqamətləri barədə apardıqları tədqiqatların nəticələri haqqında məlumatlar verilib, mövcud proseslərin təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsinin əsas yolları vurgulanıb.

"Molekulyar genetika" adlı dərs vəsaiti çap edilib

AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun əməkdaşları - professor Ramiz Əliyev, biologiya üzrə fəlsəfə doktorları Mehrac Abbasov və Valide Rəhimlinin həmmüəlli olduğu "Molekulyar genetika" dərs vəsaiti çapdan çıxb.

Müəssisənin Elmi Şurasının qərarı ilə işıq üzü görən kitabda molekulyar genetikanın yaranma tarixi, prokariot və eukariotlarda genomun təşkili, DNT-nin replikasiyası, transkripsiya, translasiya, eukariotlarda RNT sintesi və prosessinq, sitoplazmatik irsiyyət, gen mutasiyaları və onların reparasiyası,

gen ekspressiyasının tənzimlənməsi və s. kimi fundamental problemlər haqqında ətraflı məlumat verilib, həmçinin gen mühəndisliyi, biotexnologiya və insan genomu barəsində ümumi informasiyalar yer alıb.

Qarabağda seysmoloji tədqiqatların yeni istiqamətləri

Doğma vətənimizin gözəl guşələrindən biri olan Dağlıq Qarabağ 27 illik həsrətdən, nisgildən sonra axır ki, öz azadlığına qovuşdu. Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Müzəffər Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızı düşmən tapdağından azad etdi. Xalqımızın 27 illik həsrətinə son qoyuldu. Vətənimizin bütün guşələri gözəldir. Dağlıq Qarabağın da Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, musiqisinin və elminin formalşmasında öz rolü olmuşdur. Qarabağın baş tacı olan Şuşaya hər zaman Azərbaycanın flarmoniyası deyiblər. Çünkü xalqımızın musiqi mədəniyyətinin formalşmasında Şuşanın öz yeri, öz rolü vardır.

Qarabağ xanlığı dövründə başlayaraq otən əsrin 90-ci illərinə, torpaqlarımızın işğalına qədər də Qarabağ hər zaman mədəni və elmi inkişaf mərkəzi olmuşdur. Kədərli də olsa, qeyd etməliyik ki, Qarabağın gözəl günləri olduğu kimi, kədərlər, əzablı günləri də çox olmuşdur. Otuz ilə yaxın davam edən işğal, orada erməni faşistləri tərəfindən edilən talanlar, vəhşiliklər, kəndlərin, şəhərlərin viran qoyulması dünyada görünməyən mənzərəni yaratmışdır. Dünyanın ən dəhşətli mühərbiə regionlarında belə dağıntı görülməyib. Dünyada baş verən ən güclü zəlzələlər belə bu cür dağıntı yaratmayıb.

Ulu öndər Heydər Əliyev həmişə çıxışında deyirdi ki, "Bizim əsas problemimiz Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünə aradıq qaldırmaq, işğal olunmuş torpaqlarımızı azad etmək, respublikanın ərazi bütövlüyü nü təmin etməkdir".

Artıq Azərbaycan Respublikasının işgalda olan əraziləri şanlı ordumuz tərəfindən azad edildi. Ölkəmizin vahidliyi, toxunulmazlığı və bütövlüyü təmin olundu. Azərbaycan əsgərləri uzun illər işğal altında olan torpaqları azad etdilər və bununla da bu gün təkcə Azərbaycan üçün deyil, həm də bütün region üçün yeni şəhərə başlıyır.

Ölkə başçısı cənab Prezident İlham Əliyev çıxışlarında dəfələrlə bəyan etmişdir ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi yalnız Azərbaycan ərazilərinin bütövlüyü çərçivəsində həll edile bilər. Hələ 2003-cü ilde milli liderimiz Heydər Əliyev xalqa müraciətində deymişdir ki, "Inanıram ki, mənim axıra çatdırı bilmediyim taleyklü məsələləri, planları, işləri sizin köməyiniz və dəstəyinizle İlham Əliyev başa çatdırı biləcək. Mən ona özüm qədər inanıram və gələcəyinə ümidiər bəşləyirəm".

Bu gün əminliklə deyə bilərik ki, ulu öndərin bu inamı, bu ümidi tamamilə özünü doğrultmuşdur. Bu gün Azərbaycan möhtərəm Prezidentimizin sayəsində öz ərazi bütövlüyüne qovuşub. Azərbaycan cənab Prezidentin apardığı uğurlu daxili və xarici siyaset, irimiqyaslı enerji layihələrinin heyata keçirilməsi nəticəsində regionun əsas aparcıncıçılığı təsdiq edilib. Dünyanın bir sıra güclü mərzələr və aparıcı dövlətləri artıq Azərbaycanın gücü və nüfuzu ilə hesablaşırlar.

Qeyd edim ki, Qarabağın işğalına qədər ərazinin seysmik şəraitinin öyrənilməsi, geoloji-tektonik quruluşunun dəqiqələşdirilməsi, burada dövlət əhəmiyyətli layihələrin seysmik davamlı olması və ərazidə baş verən zəlzələlərin tədqiqi AMEA nəzdində Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzinin yerinə yetirdiyi əsas elmi istiqamətlərdən olmuşdur. İşğaldan əvvəl bu ərazilərdə mərkəzə məxsus seysmik stansiyalar fəaliyyət göstərmişdir. Həmin stansiyalar vəsitsələ ərazinin seysmikliyinə yaxından izlənilirdi. Həmin məlumatlar əsasında ərazinin seysmik aktivlik xəritələri də tərtib edilmişdir. Eyni zamanda ərazidə geodinamik gərginliyin təsirindən seysmik sahələrin dəyişməsi izlənilmişdir.

İşğal dövründə Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzinin Kəlbəcər, Cəbrayı, Ağdam rayonlarında yerləşən seysmik stansiyalar işğalçılar tərəfindən dağıdlaraq, orada olan seysmoloji və geofiziki cihazlar tələn edilmişdir. Otuz ilə yaxın müddətə davam edən işğal səbəbindən bütün sahələrde olduğu kimi, Azərbaycan elminə də çox böyük ziyan dəymiş, ərazidə seysmik müşahidələr aparıla bilməmişdir.

Qarabağ ərazisi seysmik aktivliyi ilə seçilən, seysmoloji baxımdan öyrənilməsi vacib olan zonalardandır. Biz bu illər ərzində

öz tədqiqatlarımızı bölgəyə yaxın ərazilərdən olunan məlumatlardan istifadə edərək davam etdirirdik.

Artıq işğala son qoyuldu və Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzində bu ərazilərdə əvvəller fəaliyyət göstərmiş stansiyaların yenidən qurulmasına hazırlıq gedir. Qeyd etməliyəm ki, Füzuli və Ağdam rayonlarının ərazilərində artıq neçə illərdir ki, Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzinin seysmik stansiyaları fəaliyyət göstərir. Yaxın perspektivdə Kəlbəcər, Cəbrayı, Şuşada, Xankəndidə və başqa rayonlarda də ən müasir seysmoloji məntəqələrin və stansiyaların yaradılması, həmin bölgədə elmi-tədqiqat işlərinə başlanılması nəzərdə tutulur. Qeyd etməliyəm ki, artıq Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzinin 2021-ci ilde yerinə yetirəcəyi iş planlarına Qarabağda çox böyük hecmə seysmoloji-geofiziki layihələrin icrası ilə bağlı məsələlər salınmışdır.

Qarabağ ərazisində dövlət əhəmiyyətli iri qurğular, su anbarları, elektrik stansiyaları vərdir. Biz yaxın gelecekdə bu qurğuların seysmik dayanıqlılığını öyrənməyi də planlaşdırıq. Həmçinin yeni tikilək obyektlərin ərazilərinin seysmikliyinin təyinində, ekoloji layihələrin icrasında yaxından iştirak edəcəyik.

Respublika Seysmoloji Xidmet Mərkəzinin Mingəçevir, Taxtakörpü su anbarlarının seysmik dayanıqlılığının qiymətləndirilməsində, su bəndinin torpaq hissəsində, anbardan çəkilmiş kanalların keçidiyi yerlərdə sürüşmə, uçqun meyilli sahələrin müəyyən edilməsinə dair beynəlxalq səviyyədə icra olunmuş çox yüksək texnologiyalar və emal programları əsasında icra etdiyi layihələr vərdir. Bizim mütəxəssislər bu işlərin görülməsində xeyli təcrübə qazanmışdır. Mərkəzin ABŞ, Kanada istehsalı olan müasir, yüksək dəqiqlikli maqnitometrlər, gravimetrlər, mühəndisi seysmik işləri aparmaq üçün seysmik avadanlıqlar, müasir CPS sistemli cihazlar, meyilli ölçən Tiltimetr və başqa ölçü avadanlıqları var ki, həmin avadanlıqlarla aparılan tədqiqat işləri zamanı mühüm nəticələr əldə edilir. Bundan başqa, hazırda tərəfimizdən işğaldan azad olunan Qarabağ ərazisində su hövzələri, onların su tutumu, hansı təyinatla istifadə edildiyi və hazırda seysmik dayanıqlılığı barədə araşdırımlar aparmaq üçün layihələr hazırlanır.

Hazırda Qarabağ ərazisində ümumilikdə 24 su anbarı var və bunların demək olar hamisi qəzəli vəziyyətdədir. Bu su tutumlarından 22-si meliorasiya təyinatlı su anbarıdır, bir çoxunda balıqlıq təsərrüfatı yaradılıb. Su anbarlarından ikisi isə Sərsəng və Suqovuşan enerji mənbəyi təyinatlıdır. Ermenilərin işğal təcavüzü hidroenerji təyinatlı su anbarlarının uzun illərdir seysmik dayanıqlılığını öyrənməyə imkan vermemişdir. Sərsəng su anbarı 50 MqVt, Suqovuşan -1 su anbarı 4.8 MqVt və Suqovuşan -2 su anbarı isə 3 MqVt güce malikdir.

Sərsəng su anbarı 1976-cı ilde Tərterçayın üzərində, indiki Tərter rayonu ərazisində inşa edilmişdir. Bu anbarın su tutumu 565 mln m-dir. Onun istifadəyə yararlı olan tutumu 495 mln m, bəndinin hündürlüyü 126 m və uzunluğu 550 m-dir. Sərsəng su anbarı bəndinin hündürlüyüne görə, ən hündür bənddir. Sərsəng su anbarından buraxma sistemi ilə "Sərsəng" HES istiqamətinə sahiyədə 70 m su buraxıla bilir. Sərsəng su anbarından şərqdə Suqovuşan su anbarı yerləşir. Bu su anbarı da Sovet dönməsində inşa edilib və bu anbar kənd təsərrüfatında suvarma məqsədilə də istifadə edilirdi.

Bundan əlavə, Qarabağ ərazisində Ağdam rayonunda Xaçın çayı üzərində yerləşən Xaçın su anbarı, Qarabağın cənubunda Füzuli rayonu yaxınlığında Varanda çayı üzərində eyni vaxtda 3 su anbarı, "Varanda-1", "Varanda-2", "Varanda-3" Sovet dövründə inşa edilmişdir.

Qarabağ ərazisində olan Sərsəng su anbarı Tərterçayın üzərində inşa edilmişdir. Sərsəng su anbarı uzun müddət erməni işğalında olan ərazilədə qalmış və Azərbaycan tərəfindən istismarı qeyri-mümkün olmuşdur. Sərsəng su anbarı respublikanın 6 rayonunun (Tərter, Ağdam, Bərdə, Goranboy, Yevlax və Ağcabədi) 100 min hektara yaxın torpaq sahəsini suvarma suyu ilə təmin edirdi. İndiye kimi su anbarının bəndinə və onun qurğularına texniki xidmət göstərilədiyi üçün o, qəzəli vəziyyətdədir. Hazırda Sərsəng su anbarının əhalisi üçün ciddi təhlükə vارد, dağıılma ehtimalı olan yerləri seysmoloji-geofiziki əsaslı təyinatlılıqları öyrənilməlidir, qabaqlayıcı mühəndisi texniki tədbirlər görləməlidir. Sərsəng su anbarının yerləşdiyi ərazinin relyefi çox mürkkəbdir, yamaclar kəskin bucaq altında yatır. Ərazinin seysmikliyi burada sürüşmə meyilli sahələrin yanmasına səbəb ola bilir. Ərazinin geodinamik aktivliyi daima nezarətdə saxlanılmalıdır, orada müvafiq müşahidələr aparılmalıdır.

Sərsəng su anbarı

Ermənistanın işğalçılıq siyaseti nəticəsində bölgədə ətraf mühit həmişə çirkəndirilir, ermənilər bilərəkən Azərbaycanın əkinçilik üçün yararlı torpaqlarının suvarılması su qılığı yaratmış, həmçinin bu anbarlarda suyu yayda saxlamış və qışda bəndləri açaraq əkin sahələrini, kəndləri suya basmışlar. İndiye kimi ətraf ərazilərdə, anbarın bənd hissəsində dağıntı riski ola biləcək yerlər müyyənlenmişdir, qəza riski olan ərazilərin seysmoloji-geofiziki tədqiqatı aparılmamışdır. Uzun illərdir ki, vəhşi ermənilər tərəfindən istismar olunduğu gündən Sərsəng bəndinin texniki cəhdən hansı vəziyyətdə olmasının yoxlanılmışdır.

Qeyd edək ki, Sərsəng su anbarı Ermənistan tərəfindən əhaliyə qarşı ekoloji terror vasitəsi kimi istifadə olunub. Qəza vəziyyətində olan su anbarından aşağıda yaşayan minlərlə əhali isə daim təhlükə altında saxlanılır.

Azərbaycanın şanlı ordusuna tərəfindən Suqovuşan kəndi azad olunduqdan sonra Suqovuşan su anbarından suyun buraxılmasına nail olundu. Hazırda su anbarından buraxılan suların nizamlanması nəticəsində Tərter, Goranboy və Yevlax rayonlarına suyun verilməsi, eyni zamanda ekoloji tarazlığın təmin olunmasına mühüm addım atılır. Su anbarı kompleksinə lazımi texniki xidmətin göstəriləmədiyi, istifadə olunan avadanlıqların köhnəldiyini nəzərə alaraq, ilk növbədə, kompleksin texniki vəziyyətinin qiymətləndirilməsinə, bənddə qəza riskinin seysmoloji-geofiziki əsaslıla öyrənilməsinə çox ehtiyac var.

Son illər ərzində ölkəmizin meliorasiya sahəsində mühüm layihələr həyata keçirilir, o cüml

Yüksəkmolekullu birləşmələr kimyası sahəsində tanınmış alim

Azərbaycan kimya elminin inkişafında özünəməxsus yeri olan görkəmli alim Bəxtiyar Məmmədovun yanvarın 1-də 70 yaşı tamam olur.

AMEA-nın müxbir üzvü Bəxtiyar Məmmədov yüksəkmolekullu birləşmələr kimyası sahəsində respublikanın tanınmış alımlarından biridir. O, 1951-ci ildə İsmayıllı rayonunun Diyalı kəndində anadan olmuşdur. 1967-ci ildə orta məktəbi qızıl medalla bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) Kimya fakültəsinə daxil olmuş və 1972-ci ildə həmin fakültəni fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. 1972-1974-cü illərdə zabit kimi ordu sıralarında hərbi xidmətdə olmuşdur. Bəxtiyar Məmmədov əmək fəaliyyətinə 1974-cü ildə Sumqayıt Kimya Sənaye Birliyində başlamışdır. 1975-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunun Sumqayıt filialının aspiranturasına daxil olmuş, 1978-ci ildən indiki Polimer Materialları İnstitutunda əvvəlcə kiçik elmi işçi, sonra ise böyük elmi işçi vəzifelerində işləmiş və 1980-ci ildə Moskva Kimya-Texnologiya İnstitutundan "p-Benzoxinonun qəlevi iştirakında anion polimerləşməsi prosesinin və məhsullarının tədqiqi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Bəxtiyar Məmmədov 1991-ci ildən laboratoriya müdürü vəzifəsində çalışır. 1994-cü ildə Bəxtiyar Məmmədov "Makroaroksil radikalı. Sintez qanunauyğunluqları, quruluşu, xassələri və istifadə yolları" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını uğurla müdafiə etmişdir. 2010-cu ildə professor elmi adı almış, 2014-cü ildə AMEA-nın müxbir üzvü seçilmişdir. Alim 2016-ci ildən Polimer Materialları İnstitutunun direktoru vəzifəsində çalışır.

Bəxtiyar Məmmədovun elmi yaradıcılığında xinonların termiki, kation və anion polimerləşməsi və bir sıra vinil monomerləri ilə birgəpolimerləşməsi, fenolların, difenolların, naftolların və aromatik aminlərin oksidləşmə homogen və birgəpolikondensləşməsi reaksiyalarının kinetik qanunauyğunluqlarının və məhsullarının tədqiqi, bu reaksiyaların elmi əsaslarının işləniləb hazırlanması və mexanizminin müəyyən olunması, aromatik qoşulmuş əlaqələr sistemi polifunksional reaksiyayaqabil yüksəkmolekullu birləşmələr kimyasının inkişaf etdirilməsi əsas yer tutur. Alim tərəfindən sintez olunmuş oksiarilen manqaları saxlayan homogen birgəoligomerlərin oksidləşmə reaksiyaları da geniş tədqiq olunmuş və stabil makroaroksil radikallarının alınmasının sadə və səmərəli üsulları yaradılmışdır. Makroaroksil radikallarının paramaqnit və elektrikkeçirme xassələri arasında asılılıq aşkar edilmişdir. Göstərilmişdir ki, bu sistemlərdə radikal merkezlərin qatılığı Fermi seviyyəsi yaxınlığında lokallaşmış yüksəkiyici mərkəzlərin miqdalarını müəyyən edir.

Bəxtiyar Məmmədov sənaye iştehsali olan termoplastların, termoelastomerlərin, qatrınların və elastomerlərin kimyəvi modifikasiyası və kompozisiyalarının, o cümlədən nanokompozisiyalarının alınması sahəsində də tədqiqatlar aparmış, yeniyüksek istiliye davamlılıq, mexaniki möhkəmlik və antistatik göstəricilərə malik polimer materiallarının səmərəli alınma üsullarını işləyib hazırlanmışdır. Hal-hazırda tərkibində həm amin, həm də hidroksil qrupları saxlayan qoşulmuş əlaqələr sistemi

polifunktional oligoooksidərlərin, oligoaminooksiarilenlərin yeni nümayəndələrinin alınması, tərkibinin, quruluşunun, xassələrinin və tətbiq imkanlarının müəyyən edilməsi, belə tip oligomerlərin və sənaye polimerlərinin əsasında yüksək istismar göstəricilərinə malik kompozisiyaların, o cümlədən nanokompozisiyaların yaradılması istiqamətində elmi tədqiqat işlərini davam etdirir.

Bəxtiyar Məmmədov Ukrayna Elm və Texnologiya Mərkəzi, BMEA-nın Metalpolimer Sistemlərin Məxanikası İnstitutu ilə birgə elmi layihələrin və SOCAR-in "Elm Fondu"nun qrant layihəsinin yerinə yetirilməsində iştirak etmiş, bu layihələrənə ikisine rəhbərlik etmişdir.

Ömründür elmə və genc nəslin elmi biliklərə yiyələnməsinə həsr edən alimin fəaliyyətində elmi kadrların hazırlanması xüsusi yer tutur. Onun rəhbərliyi altında 10 kimya üzrə fəlsəfə doktorluğu və 1 magistr dissertasiyası müdafiə edilmişdir. Hal-hazırda Bəxtiyar Məmmədov 1 doktorantın elmi rəhbəri və 4 disserantın elmi məsləhətçisidir. 2 fəlsəfə və 1 elmlər doktorluğu dissertasiyaları tamamlanaraq Dissertasiya Şurasına təqdim olunmuşdur. Bəxtiyar Məmmədovun və onun rəhbərlik etdiyi məktəbin əsas elmi istiqaməti qoşulmuş əlaqələr sistemli polifunktional yeni bio- və elektroaktiv oligo- və birgəoligomerlərin sintezi, sənaye polimerlərinin modifikasiyası və kompleks dəyərli xassələrə malik materialların, o cümlədən elektrotexnika və mikroelektronika istifadə olunan coxlaylı polimer dielektriklərin, bioaktiv və elektrikkeçirici polimer kompozisiyaların yaradılmasından ibarətdir.

Bəxtiyar Məmmədov Polimer Materialları İnstitutunun Elmi şurasının sədri və eyni zamanda "Kimya üzrə Problem şurasının" üzvüdür. O, 1996-2014-cü illərdə Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının üzvü, 2015-ci ildən isə Polimer Materialları İnstitutu nəzdində yaradılmış kimya üzrə fəlsəfə və elmlər doktoru dissertasiyalarının müdafiəsini keçirən D.01.251 Dissertasiya Şurasının sədri olmuşdur. O, eyni zamanda 2020-ci ildən akademik Y.H.Məmmədəliyev adına Neft Kimya Prosesləri İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının və Kimya Elmləri Bölmesinin Elmi şurasının üzvüdür.

Bəxtiyar Məmmədov eyni zamanda "Azərbaycan Kimya Jurnalı"nın və Belarus MEA Metalpolimer Sistemlərin Məxanikası İnstitutu nəzdində nəşr olunan "Polymer materials and technologies" jurnalının redaksiyası Heyətinin üzvü kimi fəaliyyət göstərir.

Tanınmış alimin elmi yaradıcılığının nəticələri 400-ə yaxın elmi əsərə, o cümlədən 12 ixtira və 3 Azərbaycan Respublikası patentində öz əksini tapmışdır. Onun əsərləri kiçmiş İttifaqda, İngiltərə, Islandi-

ya, Almaniya, İsrail, İran, Türkiyə, İtaliya, Ukrayna, Gürcüstan, Rusiya Federasiyası və Belarusda nəşr olunan nüfuzlu elmi jurnallarda, bu ölkələrdə keçirilən beynəlxalq konfrans və simpozium materiallarında nəşr edilmişdir.

Alim 2012-ci ildə ABŞ-in Thomson Reuters Araşdırma Mərkəzinin və Azərbaycan İnformasiya və Texnologiyalar Nazirliyinin birlikdə apardıqları araşdırılmalar nəticəsində 20 ildə elmi əsərlərinə nüfuzlu elmi jurnallarda və monoqrafiyalarda edilən istinadlara görə Thomson Reuters Mərkəzinin Fəxri Fərmanı və mükafatına, 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikası "Avropa Nəşr Mətbu Evi" mükafat komissiyasının qərarı ilə milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasına, istedadlı gənc alimlərin hazırlanmasında səmərəli fəaliyyətinə, yüksəkmolekullu birləşmələr kimyası, sənaye istehsalı olan termoplastların tədqiqi sahəsində apardığı uğurlu elmi tədqiqatlarına, gənclərdə vətənpərvərlik hissərinin aşınmasına və ölkənin neft-kimya tarixində göstərdiyi əvəzsiz xidmətlərinə görə "On yaxşı vətənpərvər tədqiqatçı alim" qızıl medalına, 2016-ci ildə kimya elmi sahəsində uzunmüddəli elmi nailiyyətləri və səmərəli fəaliyyətinə görə Azərbaycan Kütüvi İnformasiya Vəsiyətə İşçiləri Həmkarlar İttifaqı tərəfindən keçirilmiş rey sorğusuna görə elm adamı olaraq, Heydər Əliyev ideyalarının həyata keçməsi uğrunda fəaliyyəti, vətənə və xalqa layiqli xidmətlərinə görə "İlin alimi" Ali media mükafatına, 2017-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin dövlətçilik siyasetini uğurla həyata keçirdiyinə görə "Parlementinsesi.tv internet televiziyası" tərəfindən keçirilmiş rey sorğusunun nəticələrinə əsasən "Şərəflər özü" fəxri diplomuna, 2019-cu ildə "Parlamentinsesi.az" xəbər portalının sorğusunun nəticələrinə əsasən "Şərəflər özü" media fəxri diplomuna layiq görülmüşdür.

Bəxtiyar Məmmədov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin dövlətçilik siyasetini uğurla həyata keçirdiyinə görə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı ilə "III dərəcəli Vətənə xidmət" ordeni və AMEA-nın Fəxri fərmanı ilə təltif olunmuşdur. Uğurlu həyat və fəaliyyəti alimin istedadının, bacarıq və qabiliyyətinin, zəhmətsevərliyinin behərsidir. İstedad və zəhmətkeşlik alimin uğur düsturu, zəka isə Allah vergisidir. B.Məmmədov hər mövzuda özünü və sözünü cəmiyyətə təqdim etməyi bacaran alımdır.

Bəxtiyar müəllimin gərgin elmi axtarışlarla zəngin həyatında ailəsinin xüsusi yeri var. O, gözəl ailə başçısı, qayğıkeş ata, istekli babadır. İnstitutumuzun kollektivi adından dünyagörüşü və intellekti ile fərqlənən görkəmli alim, necib insan, dəyərli rəhbər, üstün insanı keyfiyyətlərə sahib ziyan, ömrünü gənclərin savadlanmasına və maa-

rifləndirilməsinə sərf edən çox hərəkətli Bəxtiyar müəllimi ad günü münasibətən təbrik edir və ona uzun ömür, möhəkəm cansaqlığı, şəxsi həyatında, eləcə də elmi və ictimai fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar və daha uca zirvələri fəth etməyi arzulayıraq!

Kazım QULİYEV,
AMEA-nın Polimer
Materialları İnstitutunun elmi
işlər üzrə direktor müavini,
kimya üzrə elmlər doktoru

Laçın və Kəlbəcərin at-qoç təsvirli abidələri

Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olan Qarabağ diyarı İslam dövrü abidələri ilə zəngindir. Bu abidələrin bir qrupu at və qoç təsvirli məzar daşları ilə tarixdə iz qoymuşdur. Məzar daşlarının bu formada hazırlanması İslamban evvəlki dini ayinlərə olan inamın saxlanması baxımından insanların öz keçmişini yaşatdığını sübut edir. Beləliklə de xalqımız əsrlər boyu bu torpağın varisləri və sahibləri olduqlarını kitabələr vasitəsilə bu günümüze qədər fakt kimi çatdırmışlar. Bu təsvirli məzar daşlarının Qarabağda XV əsrin sonlarından - XIX əsrin əvvəllerinə kimi hazırlanmış nəzərəalsaq, bəhs olunan bölgədə bu tip qəbirlərin üç yüz il-dən artıq bir müddətdə tarixi olduğunu görürük.

Azərbaycanda daş işləmə sənətkarlığının qədim ənənələri mövcuddur. Keçmişin yadigarı olan daş abidələrimiz öz bədii və estetik xüsusiyyətlərinə görə digər sənətkarlıq nümunəsindən qalmır. Daşın üzərində oyma, cızma, cızıllı əsulları ilə icra olunan təsvirlər və yazılar öz məzmunu, bədiliyi baxımından diqqəti cəlb edir. Xuxarida qeyd etdiyimiz kimi epigrafik abidələrdə ən çox maraqlı kəsb edən, daş ustalarının keçmiş dini etiqadlara uyğun olaraq at və qoç təsvirli heykəllər düzəltməsi idi. Bu cür təsvirli məzar daşlarına Laçın, Kəlbəcər rayonlarında daha çox rast gəlinir. Bu da təsadüfi deyildir. Məhz tarixən at və qoç xalqımızın yaddaşında bolluq, bərəkət, sərvət rəmzinə çevrilmişdir. Daşdan yonulmuş at və qoç fiqurlarının bir çoxlarında ornament motivlərinə görə rast gəlinir. Bu fiqurların dekorativ bəzəkləri içərisində nəbati və həndəsi ornamentlər, yazılar və süjet xarakterli kompozisiyalar əsas yer tutur. İnsanlara böyük estetik zövq bəxş edən belə abidələr vasitəsilə onlara vahid Allahın adı ilə insənpərvərlik, xeyirxahi, ədalət, rəhm və bir-birinə inam hissələri aşınanın.

Qarabağ ərazisində XX əsrin 60-70-ci illərində epigraf alım Məşədixanım Nəmetova tərəfinən at və qoç təsvirli abidələr tədqiq edilib. Laçın rayonunun Gülebird və Malibəyli kəndləri ərazisindəki məzar daşları XVI-XVII əsrlərə aid olub üzərində damğa və işarələr baxımından maraqlı doğurur. Bu epigrafik materiallara və digər təsviri incəsənət motivlərinə əsasən Qarabağ abidələrinin formalşamasında qədim türk tayfalarının böyük rol oynadığı faktı ortaya çıxır. Rayonun Malibəyli kəndi yoluñan sol tərəfində yerləşən alban məbədinin yanında üç ədəd at təsvirli məzar daşları abidələri var. Birinci daşda hicri 977-ci il (miladi 1569-1570) tarixi qalmışdır. İki və üçüncü daşın sol tərəfində günəş və insan təsviri çəkilmiş və insanın sağ əlində quş təsvir edilib. At fiqurunun ayaq hissəsində əreb dilinin sūls elementli nəsx xətti ilə yazılmış kitabəde deyilir: "Onun sahibi Yehyadır" (tercümə M.Nəmetovaya məxsusdur). Hər üç at fiqurunun sol arxa ayağında aşağı hissəsində də eyni damğalar vurulub. Texniki hazırlanma xüsusiyyətləri baxımından bu damğaların oğuz türkləri və azərbaycanlılara aid olması bir daha sübut edir ki, bölge tarixən oğuz türklərinin vətəni olmuşdur. Malibəylinin hər üç məzar daşları eyni heykəltəraşlıq nümunəsi kimi hazırlanmaqla bütün faktlar onları XVI əsre aid etməyə imkan verir.

Rayonun Gülebird kəndindəki at fiqurlu qəbir daşları da var ki, onlar da forma və məzmun baxımından XVI əsr Malibəyli abidələrinin analogi nümunəsidir. At fiqurlu birinci abidənin sol tərəfindəki kitabədə Quranı Kerimin "er-Rehman" (Rəhmli olan Allah) surəsinin 26-27-ci ayələri həkk olunub: "Yer üzündə olan hər kəs fanidir. Ancaq əzəmet və kərəm sahibi olan Rəbbinin zati bağıdır (ebədidir)". "Qorç oğlu rəhmətli Məhərrəmdir. Ölümü hicri 1022-ci il." (miladi 1613/1614-cü il) (kitabələrin tərcüməsi M.Nəmetovaya məxsusdur). İkinci at fiqurlu abidədə isə yalnız tarix yazılıb: "Ölüm tarixi 1078-ci hicri ili" (miladi 1667/1668-ci il). Buradakı qoç şəkilli başqa bir məzar daşında "1221-ci hicri ili" (miladi 1806/1807-ci il) tarixi həkk edilib.

Laçın rayonundakı Ağaqlan məbədi yaxınlığında XVI əsre aid sənduqə və at fiqurlu qəbir daşları da var. Bu qəbir daşlarının paleoqrafiyası, mətn kitabələri, relyefi təsvirləri Azərbaycan ərazisində dağetəyi rayonlarda kalligraf ustaların daşları üzərindəki işarələrlə özünəməxsus məktəb yaratdığını göstərir.

Kəlbəcər rayonunun Zərdəndən daşdan qoç təsvirli qəbir abidəleri de var. Bu dörd ədəd daşlardakı epitafiyalarda əsasən Fərəhxiyən nəşlinin adları həkk edilmiş və daşlardakı tarix XIX əsrin əvvəllerinə aiddir. Beşinci abidədə isə Şeyx Fərmanın adı həkk edilib. Epigrafik mənbələr və təsviri incəsənət motivlərinin eyniliyi baxımından Urud və Kəlbəcər abidələrini qədim türk elementlərinin oxşarlığı hesab etmək olar. Kəlbəcər rayonunda yerli əhalisi at fiqurlu daşları haqlı olaraq "Türk abidələri" adlandırmışdır. İncəsənət baxımından mükəmməl formada hazırlanmış bu abidələrdə qədim türk tayfalarına aid totemiz qalıqları aydın görünür.

Haqqında bəhs etdiyimiz bu abidələrin salamat olması hələ ki, qeyri-müəyyən olaraq qalır. İşğaldan azad olunmuş torpaqlardakı mədəni ərismizin yaxın gələcəkdə yenidən bərpası istiqamətində dövlətin atacağı addımlar sırasında Qarabağın at-qoç təsvirli məzar daşları abidələrinin də axtarışı, onların bərpası və əvvəlki vəzifəyinə qaytarılacağı şübhəsizdir. Çünkü onlar xalqımızın keçmişinin bizlərə miras qalmış yadigarları olmaqla üzərində yaşadığımız bu torpağın bizi vətəndaşlıq hüququ verən pasportlarıdır.

Anar AğALARZADƏ,
AMEA-nın Arxeolojiya və Etnoqrafi

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi tarixi ədalətin bərpası deməkdir

Qarabağ Azərbaycandır!

Münəqşənin dondurulması, Dağılıq Qarabağ Respublikasının müstəqil dövlət kimi tanınması ve bu ərazilərin tədricən Ermənistana birləşdirilməsinə yönələn ümumdünya erməni hərəkatının fəaliyyətindən itibarət jurnalist Qintaras Visotskasın "İşğal olunmuş ərazilərin qaytarılmasına qarşı çıxan bəzi amillər" adlı məqaləsində bəhs edilir: "Ümumdünya erməni hərəkatı və onun tərkib hissəsi olan Üçüncü Ermənistən Respublikası lazımlı gəldikdə öz rəngini, taktikasını, mübarizə üsullarını deyişən xameleondur. Faydalı və səmərəli olanda onlar silahdan yapışırlar, terror qeyri-populyar, həqiqətələ qarşılınan bir emələ çevrildikdə isə bu qüvvələr tarixi təhrif edən kitablar yazar, Avropanın yüksək kürsülərində həyasiyecasına yalanlar yağıdırırlar. Bu ümumdünya hərəkatın əsas çağırışı budur: ermənilər dünyada ən çox zərər çəkmiş xalqlardan biridir, buna görə də onlara həminin yazıçı gəlmeli, bütün dünya onlara kömək etmeli, güzəstə getməlidir". Müəllif avropalı parlamentarilər tərəfindən Ermənistana qarşı dəstəyi təmin etmək məqsədi Avropada fəaliyyət göstərən Kaspar Karapetyan haqqında da ətraflı məlumat verir.

"İşğal şəraitində özünü müeyyənetmə hüququnun itirilmesi" adlı məqaləsində fəlsəfə elmləri doktoru Elxan Ələsgərov beynəlxalq hüquq çərçivəsində münaqışının hellinə yönələn danışqlar prosesini təhlil edir. Ermənilərin gələcəkdə dünyadan bir sıra ölkələrdən özlərini müeyyənetmək iddialarında olacaqlarına işarə edərək müəllif Dağılıq Qarabağı "Ermənistən kon-sentrasiya düşərgəsi" adlandırmış, burada həm yerli əhaliyə, həm gəlmələrə nəzarət etmək üçün yaradılan xüsusi polis rejimi və etnik ermənilərin veziyətindən etrafı danışır. Ermənistən sabiq prezidenti Serj Sarkisyanın britaniyalı jurnalist Tomas de Vaala verdiyi müsahibədə səsləndirdiyi: "Xocalıya qədər... azərbaycanlılar elə bilirdilər ki, ermənilər dinc əhaliyə el qaldıra bilməyən insanlardır. Bütün bu düşüncələri dəyişmək lazımdır" ifadəsinə istinad edərək müəllif vurğulayır ki, ermənilərin "özünü müeyyənetmə hüququ"nu tanımış beynəlxalq terrorizmə reğbet kimi qiymətləndirilə bilər, hər halda dinc azərbaycanlıların kütəvi qətlərində müxtəlif erməni terrorçu təşkilatları feallarının iştirakı hamiya məlumdur.

Moldovanın Effektiv Siyaset İnsti-tutunun direktor müavini Ruslan Şev-çenkonun "Dnestriyani və Qaqliq Qarabağ münaqışları: oxşar və fərqli cə-hətlər" adlı məqaləsində təqdim etdiyi müqayisəli təhlil diqqəti cəlb edir. Tari-xə nezər salan və Qarabağda yerli əhalinin sayının məqsədönlü azaldılması-əyani şəkildə nümayiş etdirən bu ərazilərin milli tərkibinin müxtəlif il-lər üzrə statistik göstəricilərini araşdırıran müəllif sözügedən tendensiyaların Dnestriyani bölgədə də mövcud olduğunu qeyd edir: "1988-ci ildə Qarabağda və Dnestriyani bölgədə vəziyyəti gərginləşdirən "katalizatorlar" zahirən

fərqli - Qarabağda erməni separatçılarının və onların yerli tərefdarlarının feallaşması, Dnestriyani bölgədə isə rusdili əhalinin rumın/moldav dilinin Moldova-nın yegane dövlət dili kimi tanınmasına etiraz etməsi olsa da, əslinde bu, ikinci dərəcəli fərq idi. Tədricən hər iki regionda vəziyyət olduqca oxşar idi".

R.Şevçenko, həmçinin Rusiyadan bu münaqışların yaranmasındaki rolu və sonradan danışqlar prosesində iştiraki, faktiki işğalçılarla separatizmin qurbanlarını hüquq baxımdan eyni-leşdirməye can atması məsesəsına toxunur, bir sıra rusiyalı jurnalist və siyasetçilərinin separatçılara qarşı simpatiyasından danışır (bu simpatiyani biz 2020-ci ilin payızında Rusiyannın KİV-lərinə, televiziya verilişlərinə nəzər sa-

londa da müşahidə etdi). "Hər iki halda RF-nın əsas məqsədinin postsovət məkanında öz təsirini qoruyub saxlamaq" olduğunu vurğulayan müəllif qeyd edir ki, Azərbaycan hakimiyətinin münaqışının beynəlxalqdırılması və həqiqətin dünyaya çatdırılması sahəsində görüldüyü nəhəng işlər Moldova rəhberliyi üçün nümunə olmalıdır.

Topluda təqdim olunan digər mə-qalələr etno-ərazi münaqışlarının helli yolları, beynəlxalq hüquqda muxtariyyət anlayışı və Dağılıq Qarabağın Azərbaycan daxilində muxtariyyətin verilmesi (Azərbaycan Respublikasının tərkibində Naxçıvan Muxtar Respublikasının olduğunu qeyd edən həmmüəlliflər həm qanunvericilikdə, həm də idarəetmədə bu cür təcrübənin mövcud olduğunu vurğulayırlar), Ermənistən tərəfin münaqışının real hellinə yönələn adekvat və konstruktiv danışqlar apar-maqdan boyun qaçırması məsələləri, bu probleme dair hüquqi sənədlərin təhlilinə həsr edilib. Sevindirici haldır ki, toplıda həmçinin, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında idarəcilik Akademiyasında "Beynəlxalq hüquq" ixtisası üzrə təhsil alan magistrantların da məqalələri yer alıb. Bu məqalələr ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi, danışqlar prosesi zamanı qəbul edilən hüquqi sənədlərin təhlili, Dağılıq Qarabağ münaqışının Azərbaycan-ABŞ münasibətləri kontekstində araşdırılması (burada 907-ci düzelişin ədalətsiz olduğu və sonradan onun qüvvəsinin dayandırılması, erməni lob-bisinin ABŞ-in siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrinə təsiri və bu geniş təsir nəticəsində münaqışının uzun illər ərzində həll edilməməsindən səhəbet açılır) və BMT Təhlükəsizlik Şurasının Qarabağ məsələsinə dair qəbul etdiyi qətnamələrin beynəlxalq hüquq baxımı-

dan təhlilinə həsr olunub. 1993-cü ildə qəbul edilən qətnamələrdə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü və suverenliyi təsdiq edilir, Dağılıq Qarabağın Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olduğu qeyd edilir. Amma BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822-ci, 853-cü, 874-cü və 884-cü qətnamələrinin müd-dədələrində yer alan Ermənistən ordu-ordun Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində birmənalı olaraq çıxarılmazı tələbinin olmasına baxmayaraq 27 il ərzində Ermənistən faktiki olaraq bu qətnamələri pozub, sənədlər qəbul edildikdən sonra da yeni əraziləri işğal edib və bütün bunlara rəğmən tamamilə cəzasız qalıb. Sadalananlar BMT-nin fəaliyyətinin səmərəsiz olduğunu və eyni zamanda dünya birliyyinin mü-naqışının hellinə yönələn konkret adımlardan çəkindiyini nümayiş etdirir.

Toplunun məqalələrindən birində qeyd olunduğu kimi, "Ermənistən siyasi isteblişmenti başa düşür ki, ləngi-sə ölümə məhkumdur. Bakının səbri tükenir və əger işğalçı ağıllanmasa və qonşu ölkənin ərazisində öz ordusunu çıxarmağa qərar verməsə hər dəqiqə partlayış baş verə bilər. Ağıllanmaq əvəzinə isə Ermənistən siyasi avantajı manipulyasiya taktikasını seçir, Azərbaycanı yeni hərbi əməliyyatların başlanması və işğal olunan ərazilərin genişlənməsi ilə hədəleyir". Beleliklə, 2020-ci ilin payızında müşahidə etdiyimiz hərbi əməliyyatlar işğalçı dövlətin ağılsız və çəkinmədən işlədə bilecəyimiz sözə desək həyəzis davranışının mənətiqi nəticəsi idi. Bunu öz çıxışlarının da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev də dəfələrle vurğulayıb: "Bu günler ərzində biz bir daha əmin olduğum ki, Ermənistən işğal etdiyi əraziləri öz xoşyla tərk etməyəcək. Azərbaycan döyüş meydanında BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsini faktiki olaraq tek başına yerinə yətirir..."

Və Azərbaycan buna nail oldu! Proseslər hərbi müstəvidən danışqlar masasına keçid aldı. Bu baxımdan qeyd edə bilərik ki, "Dövlətin öz ərazi bütövlüğünü bərpa etmək hüquq" adlı məqalələr topluluşu baş verən proseslərin beynəlxalq hüquqi bazasının təkmiləşdirilməsi sahəsində alımların tam vaxtında təqdim etdiyi sanballı töhfədir. Hesab edirik ki, nəzərə yer alan məqalələri mütləq şəkildə Azərbaycan və on azımdan ingilis dillərinə tərcümə etmək lazımdır. Axi hazırda bizim əsas məqsədimiz tarixi həqiqətləri yalnız mənbə və faktlər əsasında bütün bu hadisələrə göz yuman və bununla da faktiki olaraq işğalçıya bərəet qazandırı, onu cəzasız qoynan dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqdır! Bu, bizim həm günahsız olduğunu soydaşlarımız, həm döyüş meydanında Azərbaycan Respublikasının maraqlarını qoruyan və tarixi ədaləti bərpa edən Milli Ordumuzun hərbi kontingenti, həm hərbi əməliyyatlar za-manı həlak olan şəhidlərimiz, həm də gələcək nəsillər qarşısında borcumuzdur. Dünyanı ədaləti görmək ümidi!

Nəzmin CƏFƏROVA,
sənətşünaslıq
üzrə fəlsəfə doktoru

MERİDİAN

Xəzər dənizində anomal qalınlıqda buz tapılıb

Xəzər dənizinin şimalında anomal qalınlıqda buz aşkar edilib.

Bu barədə "RIA Novosti" agentliyine Rusiya Hidrometeoroloji Mərkəzinin elmi rəhbəri Roman Vilfan deyib. Onun sözlərinə görə, son günlər Rusiyanın Avropa hissəsinin cənubunda keşkin şaxtalar qeydə alınub və əvvəlcə Azov dənizi, sonra isə Xəzər dənizinin şimalı donnmağa başlayıb.

R.Vilfan Xəzər dənizindəki buzun qalınlığı və sahəsinin əvvəlki illərlə müqayisədə normadan 30% çox olduğunu söyləyib.

Dünyanın ən böyük aysberqi parçalanıb

Tədqiqatçılar dünyanın ən böyük aysberqının ikiyə ayrıldığını müşahidə ediblər.

Avropa Kosmik Agentliyi (AKA) parçalanmanın dəqiq səbəblərinin hələ aydın olmadığını, lakin buz qayasıının Cənubi Georgiya sahil xəttinin bir neçə on kilometrlikdən aralıda suyun dayaz yerinde üzməsinin buna təsir etdiyini ehtimal etmək olar.

Alımlar son bir neçə gündə aysberqın saat əqəbə istiqamətində döndüyü və bir ucunun suyun dayaz yerində hərəket etdiyini də qeyd ediblər. Bu ərazidə dəniz dibinin dərinliyi cəmi 200 m təşkil edir və bu səbəbdən aysberq okean dibine toxuna bilərdi. Buna görə də tədqiqatçılar aysberqın parçalanma biləcəyini güman edirdilər.

Aysberq A-68 2017-ci ilin iyul ayında "Larsen C" şelf buzlağından qopub. O vaxt onun sahəsi 5.8 min kvadratkilometr idi. Ölçüsü 175 km x 50 km, orta qalınlığı 190 m, kütləsi 1 trilyon ton idi. A-68-in ayrılması "Larsen C" şelf buzlağının ümumi sahəsini 12 faiz azaldıb.

İndi buzlağın ölçüsü azalıb, cənub 175 kvadrat kilometrlik parça ondan qopub. Alımlar bunu buzlağın sonunun başlangıcı hesab edirlər - A-68 tərəfən kiçik parçalara ayrılmaya başlayacaq. Suoni Universitetinin tədqiqatçısı Adrian Lakmanın sözlərinə görə buzlağın parçalanma prosesi illərdə davam edəcək.

Mərcan rifləri əsrin sonunda yox ola bilər

Ölkələr istixana emissiyalara-ri azaltmasa, mərcan rifləri bu əsrin sonuna dək tamamilə yox ola bilər. Bu barədə BMT-nin Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) üzrə ekspertləri xəbərdarlıq edib.

UNEP-in nümayəndəsi Leti-siya Carvalho riflərin solması və məhv olması prosesinin gözənləndən daha sürətlə baş verdiyini vurğulayıb.

Dəniz ekosistemlərinin həyatında çox vacib rol oynayan mərcan rifləri coxsayılı dəniz canlılarının, o cümlədən, molyuskların və krevetkaların məskunlaşdıığı mühitdir. Onlar azot və karbonu udaraq suyu təmizləməklə bir növ dalğاقın rolunu oynayır. Bundan əlavə, yeni dalğaların sürətini və ölçüsünü azaldaraq sahil xəttini dağılmadan qoruyur.

Eyni zamanda, mərcanların məhv olması təkçə dəniz ekosistemləri üçün deyil, həm də sahilyanı bölgələrdə yaşayan və dəniz məhsulları ilə dolanan milyonlarla insan üçün fəlakətli nəticələr səbəb ola bilər.

Əger dünya okeanında suyun temperaturunun aşağı düşməsinə imkan verəcək tədbirlər görülsə, bu prosesi geriye çəkmək olar. UNEP ekspertləri qeyd edirlər ki, ilk növbədə atmosferə istixana qazı tullantılarını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq lazımdır.

Müsabiqə

Dendrologiya İnstitutu

AMEA-nın Dendrologiya İnstitutu vakant vəzifəni tutmaq üçün müsabiqə elan edir.

Vakant yer müəssisəsinin Efir yağılı bitkilər laboratoriyasının rəhbəri vəzifəsi üçün nəzərdə tutulub.

Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq elan dərc edilən gündən 1 ay müddətində təqdim edilməlidir.

Ünvan: Bakı ş., Xəzər rayonu, Mərdəkan qəsəbəsi, S.Yesenin küç., 89
Teł: (+994 12) 454 13 41, (+994 12) 454 60 62

(əvvəli qəzetimizin 13 noyabr və 18 dekabr tarixli saylarında)

Redaksiya heyəti:

Ramiz Mehdiyev, İsa Həbibbəyli, İbrahim Quliyev,
Tofiq Nağıyev, Dilqəm Tağıyev, Nərgiz Paşayeva, İrade Hüseynova,
Rasim Əliquliyev, Adil Qəribov, İsmayıllı Hacıyev, Fuad Əliyev,
Cəmil Əliyev, Gövhər Baxşəliyeva

Baş redaktor: Ağahüseyin Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Qəzet "Elm" qəzetinin redaksiyasında yığılır və "Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunur.

Sifariş: 2019 **Tiraj: 2000** **Qiyməti: 50 qəpik**

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

Сила в науке...

Низами Гянджеви

ЕЛМ

№ 27 (1262)

Пятница, 25 декабря 2020 года

Газета выходит с 1984 года

Не прерывая концептуальных исследований

Задача НАНА - достойно хранить традиции старейшего научного учреждения

Представляя коллективу Института почвоведения и агрохимии (ИПА) НАНА исполняющего обязанности директора этого учреждения, руководитель главного научного ведомства страны академик Рамиз Мехтиев отметил, что результаты исследований, которые проводятся в указанном институте, занимают особое место в развитии науки в Республике. В первую очередь это касается требований, которые Академия наук ставит перед ИПА в таких вопросах, как расширение деятельности и научного сотрудничества учреждения, значительное повышение качества научных результатов и кадрового потенциала.

Согласно поручению Президента страны Ильхама Алиева, особо подчеркнул академик Мехтиев, институт должен стать ведущим учреждением Азербайджана и определять приоритетные направления своей деятельности в соответствии с требованиями времени. "Нужно достойно хранить традиции старейшего научного учреждения, обладающего столь славным прошлым", - призвал президент НАНА и дал свои советы и рекомендации по дальнейшему развитию института.

Вносить весомую лепту

Выступившие на мероприятии научные сотрудники института - замдиректора по научной работе Гошгар Мамедов, заведующие лабораториями географических информационных систем почв член-корреспондент НАНА Амин Исмаилов и структуры почвенного покрова Вилайт Гасанов, председатель институтской профсоюзной организации Ма-

шое удовольствие от сотрудничества с НАНА. После ухода с поста президента Китайской академии наук я продолжу свою деятельность в качестве президента Международного альянса научных организаций и члена Постоянного комитета Национального народного конгресса. В будущем я также буду уделять больше времени своим научным изысканиям. Я выражаю свое удовлетворение, что продолжу работать совместно с представителями научной общественности Китая и зарубежных стран. Уверен, что и дальнейшее сотрудничество между Китайской академией наук и Национальной академией наук Азербайджана в различных сферах продолжит вносить свою весомую лепту в развитие связей между Китаем и Азербайджаном в области науки и технологий".

От традиции к новаторству

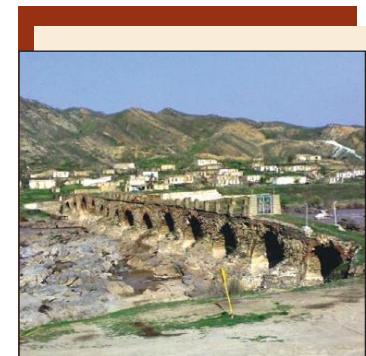
Обращение директора Национального музея истории (НМИ) академика Наили Велиханлы к институтам и музеям истории стран СНГ, Грузии и Украины также вписывается в рамки приоритетов международного сотрудничества НАНА. В своем обращении азербайджанский академик подчеркивает необоснованность территориальных претензий армянских историков к Азербайджану, недопустимость политизации истории и фальсификации ради различных амбиций. По мнению главы НМИ, утверждения о якобы "урозе" христианским памятникам Карабаха есть часть клеветнической кампании против Азербайджана. В свою очередь она дает подробную информацию о наших исторических и культурных памятниках, разрушенных в результате военной агрессии Армении.

Литература - еще одна сфера, в которой плодотворно сотрудничают ученые нашей страны и их зарубежные партнеры. Речь об этом шла на презентации монографии профессора Бакинского славянского университета доктора филологических наук Низами Тагисоя "Творчество Мухтара Ауэзова: от традиции к новаторству", которая состоялась в посольстве Казахстана в Азербайджане.

Открывая церемонию презентации, Чрезвычайный и Полномочный посол Казахстана в Азербайджане Сержан Абдукаrimov рассказал о влиянии исследований азербайджанского профессора на развитие азербайджано-казахстанских литературных отношений. А выступивший на мероприятии первый вице-президент НАНА академик Иса Габибейли высоко оценил популярность творчества Мухтара Ауэзова в Азербайджане, назвав писателя флагманом казахской литературы. Директор Института фольклора НАНА академик Мухтар Иманов рассказал о непрерывных и концептуальных исследованиях Низами Тагисоя в азербайджанской литературе и литературе тюркских народов, качестве и актуальности его монографических исследований.

О достижениях в литературной тюркологии и литературной критике присутствующих проинформировали профессора БСУ Ягуб Бабаев и Фирзу Агаева, доценты Гейдар Джабаров и Фаррух Мамедов, президент Общества дружбы "Азербайджан-Казахстан" имени Гейдара Алиева" профессор Эльдар Гунайдин.

Завершилась презентация видеообращением сына Мухтара Ауэзова, профессора Мурада Ауэзова из Алматы, в котором он также коснулся азербайджано-казахстанских литературных связей, дружбы Мухтара Ауэзова с Самедом Вургуном и пожелал дальнейших успехов автору книги об его отце.

Благодаря своей уникальности

стр. 10 ⇨

Глобальная перспектива

стр. 10 ⇨

Чистые, как вода родников

стр. 12 ⇨

Подвижная территория

стр. 12 ⇨

Благодаря своей уникальности

Джебраильские артефакты занимают особое место среди исторических и архитектурных памятников Азербайджана

Освобожденный Джебраильский район богат историческими памятниками разных веков. Циклопические постройки бронзового века, курганы и поселения позднего бронзового и раннего железного веков, некрополь Агоглан раннего средневековья, Гала-башня V-VI веков, мосты Худаферин XI и XIII веков, Девичья башня XII века, Круглые и восьмиугольные гробницы XIV века, статуя барабана с арабскими надписями XV века и другие памятники имеют большое значение в изучении нашей истории.

Об этом заявил заведующий отделом археологии Национального музея истории Азербайджана НАНА доктор философских наук Насир Гулузаде. Рассказывая о некоторых из этих памятников, ученый сообщил, что один из мостов Худаферин у села Гумлаг имеет пятнадцать пролетов. Он был построен на ес-

го большого арочного прохода составляет 8,7 метра, а самого маленького - 5,8 метра. Хотя все арки моста построены из кирпича, основная часть сделана из речных камней.

Ученый отметил, что еще одним уникальным памятником Джебраильского района является святыня в селе Шихлар. Надпись на этом памятнике под названием "Святыня Шихбаба", датированная 1308 годом, свидетельствует о том, что он принадлежит могиле шейха Абдулсалман огулу Шейха Гиясаддини огулу из общества "Гадирия" в Карабахе. Святыни Шихбаба восходит к XIV веку. Деревня Шихлар, в которой находится святыня, также названа в честь святыни Шихбаба.

Худалярлинские гробницы благодаря своей уникальности также занимают особое место среди исторических и архитектурных памятников Азербайджана. До наших дней сохранились две гробницы, расположенные рядом друг с другом на территории села Худалярлы. Одна из них круглая, другая - восьмиугольная. Эти гробницы, построенные из тесаного песчаника, представляют, по мнению экспертов, большой интерес с точки зрения изучения архитектуры XIII-XIV веков.

Микробиологию - на мировой уровень

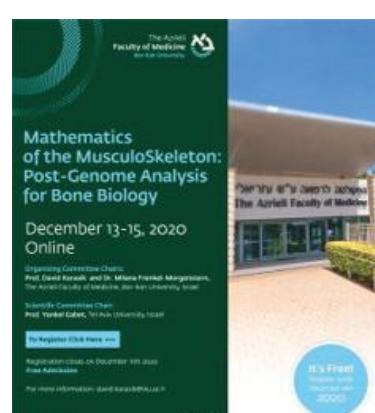
Азербайджанские ученые приняли участие в онлайн-конференции в Израиле

Группа научных сотрудников отдела биотехнологии лаборатории генетики человека и международной компьютерной геномики Института генетических ресурсов НАНА (М.Аббасов, Б.Байрамов, Ш.Абдулгалимли, Г.Исмайлова, Х.Байрамова) приняла участие в международной онлайн-конференции "Математика скелетных мышц: анализ постгенома костной биологии".

Конференция была организована медицинским факультетом Израильского университета Бар-Илан в рамках программы Европейского Союза COST. Известные ученые из Израиля, Нидерландов, Китайской Народной Республики, Ирландии, Дании, Германии, Швейцарии, США, Австралии, Сингапура и Италии сделали презентации и обширные дискуссии по геномике, медицинской генетике и биоинформатике, посвященные постгеному анализу скелетных мышц.

В 2021-2023 годах, как отмечают в Институте генетических ресурсов, учеными будут проводиться исследования и тренинги в области медицинской генетики, геномики и биоинформатики совместно с известными университетами и исследовательскими центрами в различных странах Европы, Израиле и Турции.

А несколькими днями ранее вышел в свет учебник "Молекулярная генетика", авторами кото-

рого стали сотрудники ИГР доктора биологических наук Рамиз Алиев, Мехрадж Аббасов и Валида Рагимли.

Книга издана по решению Ученого совета института и представляет историю молекулярной генетики, организацию генома у прокариот и эукариот, репликацию ДНК, транскрипцию, трансляцию, синтез и процессинг РНК у эукариот, цитоплазматическую наследственность, мутацию генов и их репрессию, а также содержит более подробную информацию по фундаментальным проблемам генной инженерии, биотехнологии и гена человека.

Отметим, что медицинская генетика наряду с иммунологией является наиболее быстро развивающейся отраслью медицины. С одной стороны, это обусловлено большим количеством наследственных болезней, нарастанием мутационного давления на геном человека и влиянием генетической конституции на течение не-

наследственных болезней, а с другой стороны, - возрастающей возможностью с помощью современных научноемких технологий диагностировать, корректировать и предупреждать появление наследственной патологии у потомства.

Сейчас возраст интерес к генетике, связанный с ее новыми достижениями. Широкий общественный резонанс получила завершившаяся не так давно международная программа "Геном человека". С генетикой связаны также вопросы клонирования, искусственного оплодотворения, биологической идентификации личности и т. д. За всем этим - реальные достижения науки. Но, хотя практические возможности медицинской генетики неизмеримо выросли (и продолжают расти), они не безграничны.

Наследственные болезни в истории человечества были всегда (многие из них мы узнаем в произведениях искусства - начиная с древнеегипетских скульптур), они возникают примерно с такой же частотой повсеместно. Число больных с некоторыми наследственными болезнями действительно стало больше, но, как ни парадоксально, это связано с общими успехами медицины, благодаря которым больные чаще выживают и дольше живут, а не с тем, что они рождаются чаще. "Новых" наследственных болезней тоже нет: просто некоторые в силу их редкости раньше не были известны или не ассоциировались с генетическими.

Глобальная перспектива

Предложены новые модели совершенствования национальной системы информационной безопасности

В контексте Индустрии 4.0, киберфизических систем, социальных сетей, интерактивных и транзакционных электронных услуг, больших данных и облачных сред появляются совершенно новые угрозы информационной безопасности. Кроме того, происходят значительные качественные изменения в действующих лицах традиционных угроз, их целях и мотивации, а также в потенциале атак, которыми обладают субъекты.

Об этом заявил заведующий отделом Института информационных технологий НАНА доцент Ядигар Имамвердиев на заседании, посвященном обсуждению важных научных результатов в 2020 году. Говоря о новом поколении моделей обнаружения и оценки угроз, предлагаемых для совершенствования национальной системы информационной безопасности, ученый сказал, что угрозы организованы и координируются на высоком уровне, фокусируясь на конкретных целях, применяя новые наступательные тактики и стратегии.

С развитием информационных технологий кибератаки и информационные войны все шире используются как средство воздействия на государство, его стратегические объекты, общественные организации и частный сектор. Таким образом, информационная безопасность становится приоритетом для государств, охватывая не только технологические проблемы обеспечения конфиденциальности, полноты и доступности информации, но и нейтрализацию различных угроз национальным интересам, национальным и моральным ценностям, общественному мнению, персональным данным граждан. В результате этих эволюционных процессов информационная безопасность становится важным компонентом национальной безопасности страны.

В исследовании научных сотрудников ИИТ рассматриваются различные подходы к природе и содержанию национальной безопасности и анализируются взаимосвязи между информационной безопасностью и другими компонентами национальной безопасности. Кроме того, ими выявлены различные компоненты национальной безопасности, включая применение ИКТ в области социальной, политической, культурной, военной, экономической безопасности, угрозы информационной безопасности и определены пути их устранения.

По словам Имамвердиева, расширение спектра и усложнение угроз требует создания единой национальной платформы, тесно интегрированной друг с другом. "В связи с этим результаты исследований могут быть использованы при разработке новых концепций, стратегий и программ национальной информационной безопасности", - отметил эксперт.

Кроме того, следует отметить, что две статьи, отражающие результаты этих исследований, были опубликованы в известных журналах, входящих в авторитетную научную базу данных Web of Science. Так, вице-президент НАНА академик Расим Алгулиев, член-корреспондент НАНА доктор технических наук Рамиз Алигулиев, доктора философии по технологиям доценты Ядигар Имамвердиев и Расим Махмудов выступили соавторами статьи "Информационная безопасность как компонент национальной безопасности", опубликованной в журнале "Информационная безопасность: глобальная перспектива".

Единство важных факторов

Книга азербайджанских ученых издана в России

В одном из российских издательств вышла в свет книга "Биокластерные комплексы для решения экологических, социальных и производственных проблем", авторами которой стали научные сотрудники Института микробиологии НАНА - профессор Нариман Исмаилов, доктор биологических наук Самира Наджафова и доктор философи по биологии Айгюн Гасымова.

В книге описываются способы сохранения единства экологических, социально-экономических факторов, которые являются главной задачей современного развития общества в жизни людей и всестороннего улучшения их среды обитания. В ней такжедается общая оценка состояния окружающей среды в Азербайджане и рассматриваются планы будущего развития страны. В ней представлены и перспективы использования методов биотехнологии для комплексной защиты окружающей среды. С этой точки зрения научная основа интегрированных производственных систем - биокластеры - была разработана для решения экологических, социально-экономических проблем Азербайджана. "Биокластеры замкнутого биотехнологического цикла, - отметил профессор Исмаилов, - обеспечивают эффективное использование региональных ресурсов, поэтому целенаправленный конечный результат имеет большое практическое значение, ведь микробиологические, биохимические и технологические процессы составляют основу всех разрабатываемых биотехнологий".

Монография, как отмечают в Институте микробиологии, будет очень полезна студентам, обучающимся на факультетах охраны окружающей среды, применения экологических технологий, а также профильным специалистам.

Рецензентом книги является известный ученый, академик Магеррам Бабаев.

Нигде и никогда прежде я не видела такого количества огромных, тучных людей, как в штате Техас несколько лет назад. В толпе на улицах Остина я чувствовала себя дистрофиком.

Массовое ожирение в США остается предметом постоянных дискуссий в печати уже более десятка лет. Однако проблема эта возникла отнюдь не в начале ХХI века. Еще полвека назад, в 1958 году, Джон Кеннет Гэлбрейт, известный экономист из Гарварда впервые написал в своем бестселлере "Общество изобилия", что все больше американцев умирает от переедания, а не от истощения. Он усматривал в этом экономические причины.

Калория и ее история

Поскольку к середине пятидесятых годов основные потребности американцев в еде, крове и одежде были удовлетворены, корпорации начали придумывать и навязывать с помощью рекламы новые потребности, которые они спешли удовлетворить. Главное, чтобы покупали. В результате к началу ХХI века у 61% американцев уже появились проблемы со здоровьем, вызванные избыtkом веса. А ежедневное потребление энергии каждым жителем США с 1977 по 1995 год выросло почти на двести килокалорий.

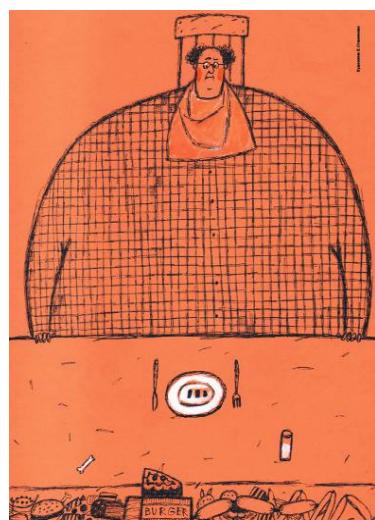
Ожирение в США принял характер эпидемии. Это не просто метафора: о "пандемии ожирения" заявляет Всемирная организация здравоохранения. А в США скорость его распространения самая высокая в мире.

Ожирение убивает 100-400 тысяч американцев каждый год и обходится американскому обществу в 117 миллиардов долларов. Эти расходы сопоставимы с затратами на решение медицинских проблем, связанных с курением и алкоголизмом. В чем же дело? Только ли в переедании? Грэг Крицер в своей книге анализирует возможные причины, политические, социальные и экономические. Например, когда цены на продукты питания в 70-х годах достигли пика, президент Ричард Никсон потребовал принять меры. В результате реформ министра сельского хозяйства Эрла Буца были сняты ограничения на импорт дешевого пальмового масла, а из кукурузы было позволено делать с помощью новых технологий сладкий глюкозо-фруктозный сироп. Эти дешевые, но высококалорийные продукты стали использовать при изготовлении подавляющего большинства продуктов питания, чтобы сделать их доступными.

Маркетологи фастфуда тоже не остались в стороне. Они просто заставили своих покупателей есть больше, начав выпускать бигмаки и прочие блюда суперразмера. В результате калорийность одного блюда в "Макдональдсе" возросла с 200 килокалорий в 1960 году до 610. А покупатели усердно поглощали раздувшиеся супербургеры - никто не может устоять против подаренной еды. Наконец, Крицер описывает появление "новой культуры без границ", которая облегчает и делает модным потребление всех этих богатых жи-

Тучные земли

Ученые предвидели, что мы начнем толстеть, потому что больше едим и меньше двигаемся

ром и бедных питательными веществами продуктами. Если в прежние времена приготовление домашних обедов было традицией, то в 80-х хозяйки перестали тратить на это время: можно ведь пойти куда-нибудь или заказать готовую еду на дом. Тем временем популярные книги и передачи навязывали теории, утверждающие, что ребенок сам знает, когда он или она сыт, когда и что надо есть. В результате родители перестали контролировать, что и когда их ребенок ест, даже если это только картофель фри и гамбургеры.

Раньше любой школьник знал, что такое калория: количество тепла, которое необходимо, чтобы нагреть один грамм воды на один градус. Термин "калория" (от латинского *calor* - тепло) ввел в научный оборот французский химик Николя Клеман-Дезорм (1779-1842). Его определение калории как единицы измерения тепла было впервые опубликовано в 1824 году в журнале *Le Producteur*, а во французских словарях оно появилось в 1842 году. Однако задолго до появления этого термина были сконструированы первые калориметры - приборы для измерения теплоты.

Первый калориметр изобрел английский химик Джозеф Блэк и в 1759-1763 годах с его помощью определил теплоемкости разных веществ, скрытую теплоту плавления льда и испарения воды. Изобретением Д. Блэка воспользовались знаменитые французские ученые Антуан Лоран Лавуазье и Пьер Симон Лаплас. В 1780 году они начали серию калориметрических экспериментов, которые позволили измерить тепловую энергию. Это понятие встречается еще в XVIII веке в трудах шведского физика Иоганна Карла Вильке, который занимался исследованием электрических, магнитных и тепловых явлений и задумывался об эквивалентах, в которых можно измерять тепловую энергию.

Топливо для организма

В XIX веке благодаря стараниям знаменитого французского химика Марселена Бертло, который опубликовал более 200 работ по термохимии, точность ка-

лориметрических методов сильно повысилась и появились более совершенные приборы - водяной калориметр и герметичная калориметрическая бомба. Последний прибор нам особенно интересен, потому что в нем можно измерять теплоту, выделяемую при очень быстрых реакциях - горении и взрыве. Навеску сухого исследуемого вещества насыпают в тигель, помещают внутри бомбы и герметично закрывают этот соус. Затем вещество поджигают электрической искрой. Оно сгорает, отдавая тепло воде в окружающей его водяной рубашке. Термометры позволяют точно фиксировать изменение температуры воды.

Видимо, в похожем калориметре в тридцатых годах XIX века проводил первые опыты с пищей знаменитый немецкий химик Юстус фон Либих (1803-1873), который разделял идеи Лавуазье о том, что пища - это топливо для организма, как дрова для печки. Причем Либих назвал эти дрова: белки, жиры и углеводы. Он сжигал навески пищи в калориметре и измерял выделившееся тепло. На основании результатов этих опытов Либих

вместе со своим коллегой Юлиусом фон Майером составил первые в мире таблицы калорийности продуктов питания и на их основе попытался рассчитать научно обоснованный рацион для прусских солдат.

Знаменитым последователем Юстуса фон Либиха стал американский агроном Уилбур Олин Этуотер. Он первым додумался измерять энергоемкость компонентов пищи и придумал схему подсчета калорийности любых продуктов питания. Ему не пришлось начинать с нуля. Три года Этуотер провел в Германии, где изучал опыт европейских коллег-агрономиков. Здесь он не только вдохновился идеями физиологической калориметрии, посвященной Либихом, но и освоил некоторые методики эксперимента.

Сегодня его называют отцом диетологии. "Большую часть сведений о пище и ее компонентах, которыми мы пользуемся сегодня, мы почерпнули из экспериментов Этуотера", - говорит Эрика Тэйлор, профессор химии Веслеанского колледжа в Кон-

нектикуте, где в свое время работал У.О.Этуотер. Действительно, столь хорошо знакомые нам значения калорийности углеводов (4 ккал/г), белков (4 ккал/г) и жиров (9 ккал/г) впервые экспериментально получил Этуотер. Но и теперь, спустя сто двадцать лет, диетологи используют эти цифры при подсчете энергетической ценности продуктов питания. Система Этуотера по сей день лежит в основе маркировки продуктов. И в этом смысле, как верно подметил кто-то из журналистов, Уилбур Этуотер - самый цитируемый ученый в мире.

В XX веке биохимия питания развивалась чрезвычайно активно, позволяя исследователям получать все новые данные. Уже во второй половине прошлого столетия в систему внесли новые факторы для пищевых волокон (некрахмалистых полисахаридов). Известно, что эта группа веществ усваивается намного хуже углеводов, поэтому их энергетическая ценность была заметно ниже - 2 ккал/г.

Первый крупный недостаток заключается в том, что система Этуотера не учитывает расход энергии на пищеварение. Люди

тратят на пищеварение, конечно, значительно меньше энергии, чем, скажем, змеи и рыбы. Но тем не менее эти траты заметны. За переваривание пищи нам приходится расплачиваться энергией. Легче всего переваривается жир, затем углеводы, хуже всего - белки.

Неучтенные факторы

Когда мы отправляемся в больницу навестить заболевшего друга или родственника, мы приносим с собой куриный бульон и отварную куриную грудку, или паровые котлетки, или пюре... Не потому, что это вкусно и просто приготовить (кто-то не любит куриные грудки). А потому, что это самое нежное мясо у курицы, где практически нет соединительных тканей. Оно очень мягкое, поэтому легко усваивается, не отбирая у большого лишней энергии на переваривание (она пригодится ему для выздоровления) и давая при этом больше калорий. В этом смысле калорийность куриных грудок выше, чем куриных окорочков.

Хорошая иллюстрация к сканному - известное исследование, выполненное японским ученым Киоко Ока с соавторами (*Food texture Differences Affect Energy Metabolism in Rats, Journal of Dental Research*). Исследователи содержали 20 крыс в разных режимах питания: половине давали обычный гранулированный корм, над которым надо было потрудиться, чтобы его разгрызть, вторую половину животных кормили теми же гранулами, только вздутыми, как хлопья для завтрака. Условия содержания животных и их нагрузки были одинаковыми. Казалось бы, как может повлиять способ приготовления пищи на рост животных? Еще как может. Крысы перешли на рацион с разными гранулами в возрасте четырех недель. На 22-й неделе различия стали заметны невооруженным глазом. Крысы, питавшиеся мягкой пищей, в среднем весили на 37 граммов (примерно на 6%) больше тех, кого кормили твердыми гранулами, а жира у них было больше в среднем на 30%, что уже классифицируется как ожирение. От мягкой, сильно переработанной пищи крысы толстели, потому что тратили значительно меньше энергии на пищеварение. Получается, что воздушные хлопья калорийнее твердых гранул.

У системы Этуотера есть еще один подводный камень, который можно назвать "биоразнообразием". Все мы очень разные, разные генетически, а значит - биохимически и метаболически. Сколько раз нам доводилось удивляться волчьему аппетиту худых людей, которые, несмотря на большие объемы поглощаемой пищи, не толстеют. А дело в том, что худые люди в норме затрачивают на пищеварение больше энергии, чем полные. Поэтому, съев пищу той же калорийности, полный человек прибавит в весе больше, чем худой.

Итак, в системе Этуотера не учтен весомый вклад, который вносят в калорийность пищи ее физические свойства и способы приготовления, наконец - метаболический портрет каждого из нас. А значит, мы не можем оценить с помощью этой системы реальную питательную ценность собственного рациона.

Этуотер внес огромный вклад в науку о питании. Это не только результаты более 500 научных работ и полутора сотен статей. Он сумел добиться создания Федерального фонда США по исследованию пищи. В 1894 году впервые по законопроекту правительство США ассигновало \$10.000 на исследования пищевых продуктов и рационов. Большую их часть выполнил Этуотер. Спустя сто лет федеральная поддержка этих программ возросла до \$82 млн. И он предвидел то, что мы начнем толстеть, потому что больше едим и меньше двигаемся. Предвидел в конце XIX века.

Калорийность и химический состав по-прежнему подсчитывают по системе Этуотера, пусть и подправленной в XX веке. Да, сегодня мы понимаем, что она дает грубые оценки. Но это лучше, чем ничего.

Любовь СТРЕЛЬНИКОВА
"Химия и жизнь" №2, 2013

